

Tuopion kihlakunnan
muinaisjäännökset.

I.

SM₄ A III

Muinaisjäännöksiä

Kuopion kihlakunnassa.

Luettanut M. E. Wegelius.

Muinaistieteellinen kertomus

Kuopion kihlakunnasta,

tehnyt H. E. Wegelius.

Kuopion kihlakunta	5.1
Seurakuntien rajat	4.6
Vuoret ja vesistöt	3.9
Kuopion pitäjä	3.12
Kylät	3.22
Muinaismuistaja	3.23
Uudemman ajan muistaja	3.26
Asutustarinoita	3.34
Löytöjä	3.38
Tuusniemi	3.40
Muinaismuistaja ja taruja	3.41
Taivassalo	3.48
Löytöjä	3.51

1547).⁴⁾ ^{kuimminkin} että uudistaloja jo tätä ennen mahtoi näitä seuduilla
 löytyä, näkyy siitä, että jo v. 1549, ^{kun} koska silloinen püspan
 sijainen M. Agrikola ^{ynnä} tuomioprovestin Canutus Johan-
 nis'en kansa pitin püspankäräjäi Savosja, kysymys nostettiin
 kappelen (s. o. kirkon) rakentamisesta "Kuopianiemellä" Juvan
 pitäjässä, kuten ^{sanotaan} sanot kuuluvat kirjessa, jonka mainitut
 "katselijat" lähettivät Säamingin pappilasta Kustaa Finike'lle,
 ja jossa kirjessa ^{pyytään} pyydetään tämän suostumusta asiaan, kirk-
 koherran ^(nim. Juvan kirkkoherran) ja pitäjän pitkäin halun ja toivon jälkeen.²⁾

Jus mahtoi jorkun ajan sitä ennen jo löytyä näisjä paikoin
 ajukkaita, jotka luettiin Juvan pitäjään kuuluviksi. Jo
^{helmikuun 15 p. 1552 ilmoitti Finike kuninkaalle}
 v. 1552 antoi Finike, Helmik. 15. p. annetussa kirjessa, kuninkaan

^{"Kuopio."}
 2) Arvidsj. VIII. 58. Mikanderin "Kuopio Stifts herdaminne."
 (Händl.)

4) Kats. A. T. Arvidsjonin kirjaa "Handlingar till upplysning
 af Finlands häfder", II osa, s. 265 ja 270. -

tietää, että oli rakennuttanut uuden kirkon "Lavonlinnan
 läänin, uuteen Tavifalmeksi nimitettyyn pitäjään". Tätä Ta-
 vifalmen pitäjää sanottiin myös Vähäksi Savoksi (Lavolaxia mi-
 eroitukseksi Suur-Savasta Mikkelin seuduilla
 nos), nimenkin Mikkelin feudit Suur-Savoksi. Kuopion nimet,
 jonka pitäjä sai siitä paikasta, johon ensimmäinen kirkko
 rakettiin (ⁿⁱ Kuopionniemi eli Kuopianiemi), ja jonka synnystä
 tulemme edempänä puhumaan, mainitaan ensi kertaa kunin-
 kaallisessa kirjessa, ^{joka on kirjoitettu} kirjoitetussa Tukholmasta ^{v. lta} 15. 1627⁴⁾ josta
^{kirjoitettuna ja painettuna} ajasta se lienee tullut yleiseen käytetyksi, ja aikain kuluesja
^{pitäin se vähitellen näkyy muuttuneen} se tuli yksinomaiseksi nimitykseksi. Mutta vielä v. 1775 sanoo
 Sigfrid Posthans: "Parocia Cuop. communiter etiam Tavifalme
 kesken Tavifalmeksi ja kertoo että
 nunnipäätös." Pieta sanoo jama Posthans: "Kuopioniemen ja Tavif-
 4) ^{vrt.} Kats. Mikanderin "Herdaminne"; kirjoit. "Lisalomi."
 + kirjassansa "Disertatio gradualis, descriptionem Parociae Cuopis
 continens, jota tutkittiin Turussa v. 1775 Praefide Johanne Bilmark."
 Tämä Maisteri Posthan oli sitten Kuopion kappalaisena v. 1783-1809.

Jalmen kyläläisten kesken kauan ^{on ollut} ollut riitaa siitä, kumpi kylä antaisi perustettavalle seurakunnalle nimen ja kunnassaako ensin kirkkoa rakennettaisiin, joka riita, mitä edelliseen feikkään ^{nehele} tulee, päättyi ^{make riita} niin, että kumpikin kylä nimitti uuden pitäjän omalla nimellensä, ^{joten} niin että pitkän ajan molempia nimistä kauan ^{kantaa kesken käytettiin} eteenpäin kumpikin nimi näkyi olleen käytettynä sekaisin ("promisue"). Sekaisin (promisue).

Tästä laajasta pitäjästä eroitettiin v. 1627 Tifalmi eri pitäjäksi, ja v. 1640 Leppävirran pit. perustettiin.

V. 1650 antoi Kuningatar Kristina silloisen Kuopion pitäjän ^{seksi} ynnä Tifalmen ja Pielisjärven ^{pitäjät} kanssa läänitykseksi kreivi Pietari Boahelle. Ne kuuluivat näet Kajaanin paroni-^{vapaaherra} kuntaan, joka taas & Kaarlo XI^m toimesta, niinkuin muutkin läänitykset, perustettiin kruunun alle. - Tätä lähteä kuuluu

Kuopion pitäjä Kyminkartanon läänin vuoteen 1775 asti; ^{pitäjän} jolloin Savon ja Karjalan pohjoispuoli erotettiin eri lääniksi, jonka maaherralle seuraavana vuonna määrättiin ^{to} ajamaan rakennettavaksi Kuopion pitäjän emäkirkon ^{luo} varalle.⁴⁾

Sillä aikaa oli Nilsistä, ^{non} jossa jo v. 1738 "rukoushuone" oli rakennettu, v. 1769 tullut Kuopion ^{pitäjän} kappeli, ^{joista vihdoin v. 1816 syntyi} joka sitten v. 1816 tuli eri pitäjä. ^{(pitäjäksi 1862;} ^{eri kirkkoherrankunnaksi. Karttuna tuli kappeliksi v. 1765, Maas-} ^{kappeliksi pitäjäksi 1871; vihdoin kappeliksi 1781, pitäjäksi 1855)} ^{niinka v. 1767 ja Tuusniemi 1781. Vielä v. 1775 rokkeneh J. Forthan} ^{sanoo: joko maan ^{paadun} että väkiluvun puolesta} ^{jos ei ensimmäinen, niin ainakin ensimmäistä lähimmäisen} ^{on} omistaa Kuopion seurakunta, Ruotsin valtakunnan seura- ^{kuunista, joshan ei ensimmäistä, kumminkin ensimmäistä läh-} ^{himmaisten sijan. ^{ja} ^{maantieteen (v. 1795)}} ^{Ja Turvidin Geografiassa sanotaan (v. 1795):}

^{4) G. Rein.} Geografiska och statistiska notiser om Kuopio län, af G. Rein, Suomi kirjassa v. 1845.

mainitsija väitöskirjassansa.

"Kuopion pitäjä on väkirikkain seurakunta koko valtakunnassa (= Ruotsissa); se on 5 ja 10 peninkulman vaiheella pitkä etelästä pohjoiseen ja noin 8 penink. leveä idästä länteen; siinä oli v. 1785. 17,326 afukasta."

Nykyiseen Kuopion kihlakuntaan kuuluvat seuraavat seurakunnat: ^{pitäjät} Kuopion emäpitäjä, jolla nykyään ei ole yhtään kappelia; Tuusniemi, Karttula, Maaninka, Pielavesi ja äske perustettu ^{pitäjä} Keiteleen seurakunta, jossa ei vielä ole pappikaa.

Kihlakunnan rajana on idässä Kaavin pitäjä. Raja kulkee pohjoisesta alkain, ensin pitkin Kaavinjärveä, sitten pitkin Rikkavettä ja Juovetta; niiden välissä on kapea Ohtaanfalmi, joka tässä kohden erottaa Savon ja Karjalan toisistansa; siitä paikasta, missä Tuusniemen, Kaavin ja Heinäveden rajat yhtyvät, kääntyy raja länteen päin Juojärven poikki, josta

ja kulkee ^{sitten} pitkin Kerman järveä ja Koskea. Sitä taas alkaa Lepävirran raja, joka kulkee melkein läntistä suuntaa pitkin Kohmanjokkää ja Suvasvettä; sitten ^{se} mutkistelee sen melkein saarenmuotoisen maan poikki, joka on Suvasveden ja Lotkajärven välillä, sen perältä tämänkin poikki ja Humalajokea ja -järveä myöten, siitä alkaen on Suonenjoki naapurina (=pitäjä) kulkee pitkin ^{järveä} Kulufokaa, Kangasjokea, Kangasjärveä, Suojärveä, Leväjokea, Suhojärveä y.m. myöten), sen jälkeen Rautalampi, jonka raja kulkee melkein luoteista suuntaa pitkin Luvetta, sitä Suostijoen ja järven sekä metsien halki Nilakan ja Nünifin välillä olevaan pieneen Kukestaisjärveen, josta ^{siinä kohtaa} Nuta-^{rajamene}saaren pitäjä alkaa, ja kulkee melkein pohjoista suuntaa Sydänmaan kautta Suvanto-, Rikka- y.m. järvien halki Rilla-⁸⁵ kivelle, jossa Waasan, Oulun ja Kuopion läänit yhtyvät ja joka

on saanut nimensä siitä, että tämän rajapyykin liikellä on paljon "rillattu" ja riideltty. Nyt seuraa raja vähän ^{matkan} aikaa Maanfelkää, joka erottaa Kuopion kirkkikunnan Pyhäjärven pitäjältä; sitten se taas kääntyy koilliseen ja itään päin, olleen ^{den pitäjän} rajana Kiuruveden vastaan, ja kulkien ensin Koivujärven pohjoisen lahden, poikki, sitten Löytänäjärven ja Ryttyjärven poikki, jonka ^{vimmeksi mainittun järven} itäpuolella Kiuruveden pitäjä tekee pienen leikkauksen Sulkavajärven. Koillisessa on Ulfalmi ⁱⁿ Lapinlahden ^{ti} kansa naapuripitäjä: raja kulkee ylös ja pienen Lammajärven sekä Onkiveden poikki, ^{sitten} josta mutkistelee enemmän itäkoillista suuntaa pienen Ukonjärven, josta Niljien raja ^{alkaa} kohtaa; tätä ^{suunta} vastaan on parhaasta päästä Juurusvesi, Kaavunfelkä ja Melavesi rajana.

Wuoriharjanteista ovat mainittavat: 1) Savonfelkä, joka kirkkikunnan luoteisesta ^{Ma} kulmasta ^{Ma} lähtee Maanfelkää kaakkopäin päin, sitten tekee polven pohjoiseen, kiertäen Lammajärveä, jonka itäpuolelta se taas kulkee eteläistä suuntaa, ensin Pielaveden ja Maaningan kautta ja sitten parhaasta päästä rajana Karttulan ja Kuopion välillä aina Karttulan eteläosaan, jossa polvistuu länteen ja jatkuu Suonenjoelle. Tämä harjanne on vedenjakaja Saiman ja Päijänteen vesien välillä. —

2) Toinen matalampi ja katkonaisempi harjanne tulee Lapinlahden seurakunnasta Onkiveden itäpuolella Maaninkaan, ^{joista} kulkee ^{sitten} melkein eteläistä suuntaa Kuopion seurakuntaan Jännevirran kohdalle, jonka toisella puolella se jatkuu enemmän itäistä suuntaa Tuusniemen kautta Kaavinjärvelle asti.

Wesistö. Kuten jo sanoimme on Savonfelkä vedenjakana

Saiman ja Päijänteen vesien välillä. Saiman vesistöön kuulu-
vista järivistä on etevin Kallavesi, johon juoksee kaksi suurta
vesijaksoa, nimittäin: 1) pohjoisesta Orkiveden kautta Tifalmen
pitäjältä tulevat vedet, jotka Mannon kanavan kautta laskevat
Maaninganjärveen, ^{joista} ~~joista~~ ^{joista} Mustavirran ja Ruokovirran kautta Ruo-
koveteen ja sitä Pöytäjärvien kautta Kallaveteen. 2) koillisesta
Nilsin pitäjältä syntynyt vesijakso, joka laskee Juurusveteen,
johon myös etelästä ^{seksi} yhtyy Melavesi ^{ja} Riistavesi, ja joka
Jänneviran kautta laskee Kallaveteen. Tämä jakaantuu
kahteen Toivalan ^{3-virstan levyisen} ~~(3 virstaa leveän)~~ jalmen kautta eroi-
tettuun selkään, joista eteläinen Janotaan Ollinjeläksi. Tästä
jelältä laskee vesi ofaksi lounaaseen Puutosjalmen kautta Sotka-
järveen, ofaksi kaakkoiseen Wehmasjalmen kautta Suvasveteen,
joka Palokin virran kautta on yhteydessä Juojärven ynnä

muiden ^{vesien} ~~järvien~~ kanjoja ja Kermanjärven kautta laskee ve-
tensä menemään Heinävedelle. —

Päijänteen vesistöön kuuluvat Savonjelen läntisellä
puolella olevat järvet, nimittäin, pohjoisesta alkaen, Koivujärvi,
joka Korkeakosken ja Koivukosken kautta laskee Pielaveteen,
^{tähän} johon myös tulee pohjoisesta Selkäyden, Savi ja Niemisjärvien
vedet sekä koillisesta Lammajoen kautta Lammajärven vesi;
Pielavesi purkaa vetensä Säviänvirran kautta ifoon ja pie-
neen Nitakkaan, tämä taas Ayskosken kautta Ravangin
selkään, johon myös Tallusjärven, Kirvijärven ja Ahvenijoen vesi
Haringan kosken kautta yhdistyy. Ravanki ja sen yhteydes-
sä oleva Nirmavesi ^{purkavat} laskevat vetensä Tisveteen, ^{seviköön} josta menee
edemmäs Rautalamille ja Suonenjoelle.

Kuopion pitäjä.

Kuopion- eli Kuopelanniemi

Mistä se niemi, johon Tavinsalmen pitäjäⁿ ensimmäinen

kirkko rakennettiin ja joka sitten antoi tälle pitäjällekin

nimensä, on saanut tämän nimen (Kuopionniemi eli Kuopelan-
niemi), siitä, kertoo Sigfrid Porthanⁿ ennen mainituksa väi-
töskirjassaan seuraavan karkarin suusta saadun tarinan: ~~on~~

"Kun eräs talonpoika siinä paikassa, missä nyt ^{on} kirkko, on ra-
ol. kasken polttanut

kennettu, työskenteli kasken polttamisessa, ja toinen sattumalta
hänet tapasi ja kysyi

oli häntä kohdannut, kysyen mistä hän tuli; kuuluu ^{tämä} tuo vastan-
neen: "tuolla kävir niemellä kuoppimassa"; joka lause ^{muuta muka} niin kuuluu

miellyttäneen ^{he} muita, että koko sen feudun pitäⁿ asti nimittivät

uskottavampana pitäⁿ Porthan kuitenkin sen
"Kuopioksi." ("Cuopi nominaverunt). — Mutta, jatkaa P., "tämän
raavan selityksen/
selityksen sikeen jättäen, tuomme esin toisen uskottavamman

("probabilisem"). Sitä kertomuksesta näet, jonka --- Rovasti J.

D. Alopaeus vainaja*) lähetti kunink. Kansliakollegiolle, näkyys

selvään, että tälle niemelle muinoin virtaili väkää kaikista

naapuripitäjistä, ja siellä harjoitti kaikellaista ^{harjoittavan} kauppaa, jonka
joukossa olivat ^{kuutsuivat} paikkaa kaupunkiki-

tähden (Ruotsalaiset, jotka olivat muikin sekoitetut, nimittivät
(Caupung, emporium), josta nimityksestä sittemmin suos-
tämän paikan Kaupungiksi (Suoi- loium istum Caupung, em-
men kielessä muodostui Kuopio-

porium, nariaparunt), joka nimitys Suomen kielessä fittemmin

muodostui "Kuopioksi." Niellä kolmannen selityksen antaa kihla-

kurran tuomari Aug. Forsterin vainaja, "Tajion" 21 ja 22 numeroissa ^(v. 1866)

joka 5-7 numeroissa v. 1867 julkaistussa, kirjoituksessa "Tavinsalmi,"

Käi arvellee näet, että ^{nimi} ~~lause~~ Kuopelanniemi, joka kysymyksessä

olevan niemän myös sanottiin, varmaan ^{on jatkettava} täytyy johdattaa nimestä

Skopa, jonka nimen ^{muutamia} ~~osa~~ Eskil Kaubasen jälkeistä, jotka a-

*) Tämä oli kirkkoherra Leppävirroilla, jossa kuoli Maalisk. 8. p. 1767.
Tässä mainittu kertomus on huultavasti fama, v. 1761 mainitulle Kollegiolle
jätetty kertomus, josta on ote luettava ^{Talviniä ruotsalaisissa sanomissa} Abo Tidningarissa, n° 16. v. 1771, n. 16.
*) Tajon 1866, n. 21, 22; 1867, n. 5-7.

juivat samalla niemellä, ottivat. - Tuo Eskil Kauhanen (josta

Forsten arvaten ehdoksesta janoo Elias ^{ksiksi} Kauhaneksi) oli Kuopion

eli Tavifalmen pitäjän ensimmäinen kirkkoherra ja oli kotofin

Kauhalan kylästä Karjalohjan pitäjässä. *)

se s. 21.

Kirkollisia muistoja.

Kuopion ensimmäinen kirkko, joka jamaassa oli tuon laajan

Tavifalmen pitäjän emäkirkko, rakennettun, kuten jo mainitsimme,

v. 1549-1552 vaiheella Muttamäelle, joka oli Kuopion vanhan hau-

itapuolisona (eli, kuten Frosterus sanoo, /
tausmaan jatkona itäpuolelle (Tapio, n° 21, 1866) eli, kuten Heera A. E. F.

sanoo kirjassaan, "pohjoisluoteiseen suuntaan kymnaasirakennukses-

ta". Se arvelu, jonka Collanikin tuopi esin (Suomi, 1851, s. 9) ja johon

eräs Henrik Porthanin ²⁾ tekemä muistokirjoitus näkyy antaneen

aihetta, että näet tämä kirkko olisi ollut Luustaipaleella

*) Fabian Collan,

Bidrag till Savolaks' och Karelen's Historia under Konung
Gustaf I:s tid af Fabian Collan, "Suomi" kirjassa v. 1851, siv. 10. ^{ruotsiksi ja suomeksi.}

Näet myös A. E. F. ^{Maisteri Frosterusen} kirjoittamaa ja myös
Suomeksi kääntettyä kirjasta: "Kuopion Pitäjään ikä, nimi x

Reinikkalan kylässä nykyisessä Leppävirran pitäjässä, on sit-

temmin havaittu vääräksi. Se näkyy syntyneen siitä, että kaksi

¹ ensimmäistä ^{1st} kirkkoherraa, Eskil Kauhanen ja hänen poikansa

Lauri K., asui mainitulla Luustaipaleella, jonka feuduilla vieläkin

(ainakin v. 1843, jolloin Collanin kirjoitus on kirjoitettu) asuu useampia

Kauhajen nimisiä ihmisiä. Siellä oli myös "vielä 1770-vuopileulla

eräs aitta, joka vanhusten puheen mukaan olisi ollut siellä a-

Juneiden pappien ^{kerroo Forsten} ikään puhua jata "pappilan jaunasta",

"jolla nimellä erästä siellä olevaa kiviraunioa vielä parikymmentä

vuotta fitte nimitettin", kuten Forsten janoo, ja Collan janoo jama

paikan nykyisen omistajan pellolla olevan kivillä reunustettu kuop-

pa, jonka väitetään olleen kirkkoherran kellarina. ^{Kuitenkin} Sitä vastoin

x ja ensimmäinen kirkko, painettu Kuopiossa v. 1874.

2) Ennen mainitun Sigfrid P^o isä, kirkkoherra Kuopiossa v. 1758-1788.

3) Näin Forstenin mukaan (Tapio, n° 21, 1866). Collan janoo: Luetai-
pal Saamaisten kylässä. Emme tiedä, kumpiko on oikein

Näkijälmen kirkossa). Tämä tapahtui ennen mainitun Saaveli
Kauhaseen eli Skopan aikana.

15

V. 1639 Maalisk. 26 p. (Posthanin mukaan) valmistui uusi
kirkko, joka oli rakennettu likellä n.k. Kappilan-nientä eli, kuten

Forsterin sanoo, "vähän länsipuolella nykyistä viinanpolttolaitosta".
(Katto seuraavan lehden toista sivua)

Se syttyi ukkoson valkeasta tuleen ja paloi 6 p. Lokkuuta 1719

(Forsterin mukaan "Tapiossa"; I. Posthanin sanoo Heinäk. v. 1718).

Tapuli, joka oli rakennettu v. 1656, pysyi toki vahingoittumatta.

V. 1722 Kevätkäijisä ^{v. 1722 / sitaus} tekivät pitäjän afukkaat puosturuk-
sen rakennusmestari ^{Pietari} Petter Eskelinpoika Calleniuksen kanssa,

joka sitoufi rakentamaan uuden kirkon vapaata ylöspittoa

ja kahta jataa taaleia vastaan. (Tapios, n° 22, 1866). Pääpän-kä-

räjän pöytäkirjasta näkyy, että ^{hän todellakin} mainittu rakennusmestari oli

v. 1730 ^{oli} rakentanut kaunisjuhtaisen ("väl proportionerad") kirkon.*

* Forsterin mukaan. I. Posthanin sanos. Heinäk. v. 1718.

Tämä kirkko, joka seisoi länsipuolella entistä kirkkoa, nykyis-
sellä hallitus- eli püspantorilla, näkyy olleen gothiläistä rakene-
nusmuotoa,²⁾ sen; kaluja sanoo I. Posthan ^{siinä olleen} olevan muutamia mespu-
pukuja tai papinkaapuja (pallia farsodotalia*) sekä hopeainen
kalkeki lautafineen. "Kirkkoa myös koristaa", jatkaa hän, "joka
jaanastuoli, että mesfirgistä valettu kynttiläkruunu, josta jüstää

16

12 haaraa ("barrhia"). Seinisä riippuvat maalaukset ovat
jokseenkin tavallisia ja kuvaavat ^{ofan} Vapahtajamme Kristuksen
historiasta. - Hümeinen jumalan-palvelus tässä kolmannessa kis-
kossa pidettiin tuomiopunnuntaina v. 1815 ja se purettiin alusja

1820-voosilukua. - Hilä 10 vuotta takaperin oli entisellä hautausmaalla

*) Tapios 1866, n. 22.

Mistä I. Posthan lienee saanut tiedon, että se olisi vasta v. 1746
valmistunut, on vaikea sanoa.

2) Katos kirjottusta "Lapatinskin kuolemaa". Tapios, n° 9. v. 1867, n. 9.

(Lisäys 18 sivun 5 ja 6 rivin välillä.)

16. Rovastin käräjissä v. 1673 sanotaan, että (kanja oli) luvannut
jatkaa kirkkoa, joka on ^{kanoli niin} kovin pieni, jittä pappien täytyy
suurina rukouspäivinä (~~minkätähden~~ ^{juhlapäivinä?} juuri rukouspäivinä? Luutta-
vasti tarkentetaan juurempia juhlapäiviä) kefällä pitää jumalan
palvelusta ulkona kirkkotarhalla. Kirkkoherra Andreas Sulptori-
us'en aikana (v. 1685-1689) jatkettiin (kirkko) (Pothanin mukaan)
kahta vertaa pidemmäksi ja saarnastuoli hankittin vielä lisää,
joka maksoi 400 taaleria vaskirahaa.

**

pääpartoilla ammutun Penäläisen Upseerin hautapatsas, joka ^{muutettiin} fitten vietein uudelle hautausmaalle.

19 Nykyistä ~~kiivittä rakennetta~~ kirkkoa ruvettiin rakentamaan v. 1803 Vahtivuoselle*, josta poseamalla otettiin juurin oja tarvittavia seinäkiviä ja ~~muttaa~~ laskettiin nykyiselle torille. V. 1808 ja 09 jota viivytettiin kirkon rakentamista, mutta se saatiin ^{se} valmiiksi v. 1815, jolloin se vihittiin ensimmäisenä Adventifunnuntaina.

Kuopion kaupungille annettiin Maalisk. 4. p. 1782 perustuskirja.

Sinä oli v. 1795 jo 40 (toisten tietojen mukaan 53) apittua tonttia ja 619 apkasta, joista kaksi kauppiasta ja 37. käsityöläistä.**)

V. 1851. perustettiin Kuopion hiippakunta ja määrättiin

*) Tämä Vahtivuosi eli Lapinlinna mainitaan Thuneldin Maantieteesessä, jossa sanotaan olevan ympyrämainen kumpu ("jordsög"), jonka ympäri oli ifoja irtanaisia, pyöreitä kiviä.

***) Porthamin mukaan Thuneldin Maantieteesi.

Kuopion pitäjä Tuomi-provostikunnaksi.

Mitkä seurakunnat alkuaan ovat kuuluneet Kuopion avaruudesta alkuaan ja halk^{aise}ttamisesta on jo yleensä pitäjään ja milloin mikin niistä on jita erotettu, olomme jo 1. ^{pää}kerrottu ennen maininneet. - Kun Pielaveden seurakunta erotettiin ^{Kuopion naa-} rista (v. 1811.), otettiin siihen Kuopioistakin tiluksia. - Niimeifeksi naapuripitäjät ovat nyt: etelässä Leppävirta, idässä Tuusniemi, perustetut kappelit ovat nykyisin määrättyt eri kirkkoherran-pohjoisessa Nilsin, luoteessa Lapinlahti ja Maaninka ja kuusiksi: Tuusniemi v. 1855, Karttula v. 1862 ja Maaninka v. 1871. sekä vihdoin lännessä Karttula.

Kuopion naapuripitäjät ovat: etelässä Leppävirta, jonka raja jo olemme kertoneet; idässä Tuusniemi (rajana: ensin Suvasveji, sitten Mustinjoki, iso ja pieni Mustinjärvi, Saakkerinjoki ja -järvi, j. n. e. Piistaveteen asti, joka sitten ynnä Melaveji on rajana); pohjoisessa Nilsin pit. (katso edempänä) luoteessa vähän matkaa Lapinlahti ja sitten Maaninka (raja kulkee Saarijärvestä, jossa Kuopion, Lapinlahti ja Maanigan pitäjät yhtyvät, ensin vähän matkaa

kaakkoispuolelle Kolmijoen järven likelle, josta kääntyy luon-
naasen ja länteen päin, kulkien Kevättömän järven yli, josta
mutkistelee Ruokoveden rannalle ja sen toisella puolella kulkee
Salmijärven, Aepojärven ja Witätjärven kautta Savonfelän seudulle,
tästä alkaa Karttulan seurakunta, joka on läntessä naapurina (raja
seuraa melkein Savonfelkää, kulkee Palojokea ja järveä sekä
Kaita-ukon-järveä myöten j.n.e. Isolaukkajärven eteläpäähen
ja sitä Wekmasjärven eteläpäähen).

*Kuopion pitäjän halkassa mahtava Kallaveden vettä
suis ovi pitäjässä runsaasti. - "Puijon ukko, pelviharja"*
Nuorenkukkuloista mainittakoon Puijon mainio mäki, Kuo-

pieni
pion kaupungin pohjoispuolella. Suvasvedessä on Kukkarisaari, pieni
jonka korkealta ympyräiseltä huipulta on erä näköala
2. saari korkealla ympyräisellä kaus näkyvällä huipulla. Myös
ansainnee mainitsemista Kumpumäki, Räimän ja Kapurilan kyläin välillä.

Kylät ovat Savossa yleensä pieniä; niin tässäkin seura-
kunnassa. Näitä onkin koks 49, nimittäin W itäpuolella kaupunkia:

Jännevirta, Peltoniemi, Kotajalmi, Pyyölä, Lohilakti, Püstaveji,
Waaajalo, Kurkiharju, Ritonniemi, Roikanjaari, Hosmastenlakti,
Putroniemi, Wooifalo, Niuvanniemi, Litmaniemi, Jänisfalo, Inon-
lakti, Wekmasfalmi, Niinimäki, Miettälä, Räjäälä, Puutosmäki ja
Juoniarlakti; 2) kaupungin ja Kallaveden läntisellä puolella:

Gotkaniemi, Wekmasmäki, Rütserlakti, Siivimäki, Pellosmäki, Hil-
tulanlakti, Puutosfalmi, Jynkkä, Savilakti, Savisaari, Levänen,
Niuvanniemi,

3) Haminallakti, Rytty, Kaislaistenlakti, Lamperi, Niemisjärvi, Siiv-
vilakti; 3) kaupungin pohjoispuolella: Wäänälänranta, Koivusaari,
Kehvo, Räimä, Kapurila, Kolmfoppi, Hakkarala, Risfala ja
Toivala.

Muinaismuistoja. Rovasti Alopaus'en ennen maini-
luittaan
tusja kertomuksessa vuodelta 1761 kuulaa: "Paikkakunnan
ajukkaat sanovat esimäisten ihmisten, jotka ovat käyneet

tässä maassa, olleen hyvin pitkäkasvuisia, jotka he ^{jonkka} jontähden
 farovat ^{heitä} metelin kankaksi. Tämä kanka on lähtenyt tästä
 pohjoiseen päin eli Pohjanmaahan. — ^{Epäilemättä on} että ^(näissä paikoissa)
 pakanuuden aikana on käynyt Lappalaisia, jotka täällä
 olevissa lukuifissa järvisä ^{on} pyytäneet kaloja, on epäile-
 mätöntä.

Tuon "metelin kankaan" eli Jättiläisten aikuiset lienevät
 neljä yhdessä kohdassa ^{kallioilla}
 Toivalan kylän eteläkärjen, Ruskeanniemen eli Kirkkoniemen,
 läntifellä rannalla yhdessä kohdassa ^{kallioilla} olevat ³ räuniötä. Kukin
 niistä näkyy olleen noin 3 sylvää leveä ^{ristiänsä} läpimittain, mutta ne ovat
 nyt juureksi osaksi hajottetut. Jättiläiset ^{ten} farotaan käyttäneen
^{kiviä} ~~mutta~~ "formikiviksi" estääksensä muita pääsemästä tänne. —

Samaa kylässä, Tifalmelle menevän tien itäpuolella, on
^{Lonkankäen kaitispuolisella rintteellä} metsässä n. f. Jättiläispöytä. Tämä on noin ^{taipuolan toista} kyyrään paksuinen,

^(melkein kolmikulmainen laakakivi)
 3 sylvää pitkä ja leveimmästä kohdasta 2 sylvää leveä kelpo-
 lio, joka lepää ikäänkuin kolmen jalan päällä. Näistä jaloista
 ovat kaksi kumpikin yhdestä kivistä, kolmannen alla on toinen
 pienempi kivi ^{sisänä} ^{Tuo pöytä} ^{laakakivi} lykätty. Kallio on noin 5 koottelia korkealla toisesta
 kallioista, ^{tämä} joka on nyrkkuin penkki, jossa sopii istua, ja josta tuo
 Jättiläisten pöytä näyttää olevan lohkaistun ja fiten vähän

5 sylvään sylvä, siinä on näet leikkaus, joka melkein vastaa
 ylemmän kiven ^{hautausmaassa Enonlahden kylässä on muka} ^{löydetty hirveen suuri sääriluu ja pääkallo,} ^{Samoin kaittilan tilon maalla kaittilan kylässä tavattoman suuria} ^{luita 10 sylän syvyydeltä, paaden alta.} leikkauksen.

Lappalaisia muistuttaa Lapinjärvi Kehvon kylässä, Lapinjalo
 Ollin jelaissa, niin ikään Porojärvi Puutosjalmen kylässä, sekä
Lapinsaari Litmaniemen kylässä. Tästä saaresta on muutamia vuor-
 sia sitten löydetty pääkallo ja säärivarsiluu. Se on nyt jo ollut
 kaskena useampia keottoja, mutta vielä näkyy ikäänkuin hauta-
 kumpuja koko joukko tuossa pienessä saareessa.

^{Dr. Lehtinen mukaan on muuan tyli Kumpusen järven rannasta Koivun-}
^{saaren kylässä maalle maallanut "jättiläisten bene", mutta sen päälle}
^{on kasvanut suuria puita ja niiden juuret ovat sen jo maahan kokenut. Voin: 4 n. 10}

Enontahden kylässä hautausmaassa on myös löydetty muuta hirveän juuri jääritua ja pääkalloja. Niin ikään Räjäntien kylässä Koistilan talon maalla on löydetty hirveän isoja kuita, 10 syltän syvästä paaden alta.

Uudemmissa ajoista näytetään Toivalan kylässä useampia paikkoja, joihin sodan aikana on ihmisiä haudattu, niin esim. Toivosen mäellä ja Luenmäen talon kahassa. Kaakunsaressa Toivalan kohdalla, jossa nyt on höyrysaha, kuuluu samallaisia hautoja olleen.

8

Näitä paikkoja luultavasti käytettiin haudausmaiksi kaatuneita sotamiehiä varten 1808 vuoden sodassa, jolloin Sandels juuri täällä Toivalassa Kesäkuun 18. päivästä aina Syysk. 30 päivään saakka pienen sotajoukon kanssa urhoollisesti juti puoltansa monenker-
taisesti isompaa vihollisjoukkoa vastaan. Toivosen mäen rinteellä Toivalan läntisellä rannalla näkyy vielä vanhan patterin jää-

nöksiä kahdella tykkireiällä. — Silinä ajalla kuin Toivalassa ol-
tiin tehtiin myös useampia päällekkäisyyksiä Kuopion puolelle,
jossa viholliset majailivat; niin Kesäk. 26 p., jolloin majuri Arakihl-
noufi maalle Julkalanniemellä ja Savilahdessa kaupungin pohjois-
puolella, sekä majuri Schlot koillispuolelta Kelloniemellä, jossa
Wenäläisillä oli varustuksia, ja jossa tilaisuudessa muutamia vankeja
ja saatiin. Janan kuun 30 p. koetti Sandels uudella ryhmällä Kel-
lonientä vastaan saada vartaansa 5 tykkiä, jotka Rahmaroffilla
siellä oli, vaan tämä yritys ei onnistunut. — Heinäkuun 9. p. koet-
tivat Wenäläiset puolestaan, ^{saatuun/} jitten kuin olivat saaneet tänne
muutamia tykkiveneitä, näiden avulla nousta maalle Toivalassa,
joka ei ^{paremmin kuin} kumminkaan onnistunut, eikä myöskään 23 p. j. k. tehty
samallainen yritys. —

(Niitä on sodan päiviltä mainittava Jynkkä kaupungin etelä-

puolella, jossa Cronstedt'in palousretkellä hänen takajoukkonsa,

jilloisen kätteinin Dunker'in ^{tamara} johdossa, urheasti vastusti vihollisia
(Maalisk. 15. p.)

ja jätä fitten vähitellen peräytyi Toivalaan, yhtä urheasti taistellen.

Käytöstä ansaitsee myös

Myös Kuopion kaupungin valloittamien Malm'in kaunna Toukok.

10.

12. p. ansaitsee käytöstä.

Wielä mainittakoon, että Lukkofalmeja ^{en} Toivalan lähellä man-
tereen ja Potkunfalon välillä on kasfantarun mukaan kolme

se
5.14.

jotakuupia upotettu.

Historianvarkaisiin muistojen. Mainittavia

Muita merkittäviä paikkoja ovat: Linnunsaari Litmaniemen

kylästä Muttantaipaleen ja Huukkomaen välillä, ^{siellä} ~~joissa~~ kuuluu asu-

neen Savonlimalaisia, jotka täällä kävivät kefan aikana kalas-

tamaaja (ja luultavasti metsästäjä). —

Konkalakhti, kaupungin ja Kelloniemen välillä, ^{on} vanha mestauspaikka,

josta on pääkallokivi löydetty. —

Flatsala, kaupungin ulkopuolella, ^{olijonkuuaitaa} jossa ⁱⁿ Kuopion kirkkoherrat vähän
^{asuntona mutta} ajan ajivat, ^{muutettiin fitten} kätteinin puustelliksi; siinä on myös ^{everdi} Ivesti

Lode asunut. — Nykyinen kappalaisen puustelli on Julkala, 6 ven. virstaa
pohjoispuolella kirkkoa, se oli vielä v. 1664 Julkusten oma; siinä on mai-

rio Malm fyntynt.

se
5.26.

Kelloniemi kuuluu jaaneen nimensä jätä, että siellä kaksi kirkon
^{lantalle} kelloa hukkuu, kun ^{lofilla} tuotun Kuopioon. Milloin se tapahtui,
emme tiedä janoa. — Kirkonkelloista mainittakoon vielä seuraava:

N. 1653 lahjoitti kreivi Pietari Boake kirkolle ^{koon} kellon, jossa (S. Por-
tharin mukaan, jonka aikana se vielä löytyi) oli seuraava kirjoitus:

"Guds Heliga Förfärling i Cuopio en Klocka till tjenst och nytta af
Gref Pehr Boake, Antonii Wile in Lybei A. 1653." Tämä kello maktoi

kyllä olla tarpeen, koska, kuten ennen olemme maininneet, Karjalaiset
ensimmäisen kirkon polttaessansa (v. 1630) veivät sen kellonkin pois. —

Toista pienempää, itse seurakunnan hankkimaa, kelloa kohtasi
 jon vihan aikana, nimismies Henr. Hoffren kätkei (pappilan peltossa Pappilenniemiellä)
 kummallinen tapaus. Sen näet ("eiivallan käskystä" ennen Wenäläis-
 ten karkausta maahan*) ("förs ryste infallet")*) kätkei maahan (pappi-
 lan pelttoon pappilan niemellä) nimismies Henrik Hoffren. Mutta
 rauhan tultua mainittu nimismies (v. 1730 ^{sanotaan} kuuluu: entinen nimismies)
 ei ilmoittanutkaan sitä paikkaa, johon hän oli kellon kätkenyt,
 vaikka hän useammista piispankäräjistä (v. 1724, 1727, 1730, 1733,
 1738 ja viimein 1740) velvoitettiin sitä tekemään ^{seksi} ja lupasikin tehdä,
 ja vaikka, kuten 1730 vuoden pöytäkirjassa sanotaan, "koko seura-
 kunta tiesi varmaan todistaa ett'ei vihollinen eikä kukaan muu
 ole löytänyt mainittua kelloa, vaan että hän vasten omaatunto-

*) Jos ei tämä tapahtunut v. 1710, niin ainakin v. 1714, jolloin viholliset
 tulvasivat aina Kuopion pitäjäänkin. Niin arvelee Herrr A. R. F., joka
 on tästä asiasta kirjoittanut, "Tapien" 43 ja 44 numeroissa v. 1872 luot-
 tavan, kirjoituksen: ^{Hyvästi} kätkeetty kirkonkello. ^{Tapio} 1872, n. 43, 44.

ansa ja pasempaa tietoa ja käyttää sen takaispitoimittamisessa
 joutavia juoria". - Luultavasti kyllästyi seurakunta viimein ha-
 kemiseen, koska v. 1750 näkyi uusi kello ^{tulleen} hankittu, ^{uusi} joka vieläkin löy-
 tyy ja jossa on seuraava päätekirjoitus Toijella puolella luestaan:

Johannes.

Herralle mirä helisen,

Cunachteten Cuopioja

Hengetoin hengellisiä

Herättelen hengen töihin

Kivuhda Kirikohon ansa

Lamo jaarnaja sisälle.

Älä Luoja! unohda,

Lunastusta suren Herran

Nyt on avoi armon ovi

Tarjona tavara templin.

Ps. XCV. V. VI.

Hallelujah.

Toijella puolella kuninkaan muotokuvan alla: Suurivaldian ku-
 ningan Priedesihin sen I. hallituksen aikana jossa paoni ja

Riddari Jacob Henric Wrede oli maanherra ja mag. Juhana
 Nylander pöytä ja seurainnan papit. kirkkoherra Henric
 Argillander. kappalaiset Zacharias Argillander ja Carl Salenius.
 Juhana Fahlster on tämä kello valettu Stokholmis vuonna 1750.

Toisessa nykyisistä kelloista on seuraava päällekirjoitus:

Tämän kellon on Kuopion emäkirkon seurakunta andanut

1771
 vala vuonna 1783, joka on sen suuren Ruotsen kuningas Gustaf
 III kolmas toista kymmenens hallituksen vuosi jolla ajalla tämä
 seurakunta ilahutettiin siltä heidän keskellänsä apuraisella
 hyvintekijällä korkeasti vapautuksella Öfverste lieutenantilla
 ja Riddarilla tämän läänin viisi maan herralla Georg
 Henric von Wright. Johon airaan herr Henric Porthanius
 oli tässä kirkkoherrana; mutta kirkkoherran virka hallittiin
 magister herr Aaron Molanderilla. joka silloin oli kirkko=
 (jatk.)

Kuopion kihlakunnan
muinaisjäänrokset.

II.

(jatko)

heerra kuningallisesa Savolahden Jalka jägäri väesjä. p. a. p.
anomisen päälle Gjuter C. S. Meyes i Stockholm. - Toifella puolella
on Ps. 100, 4^s värsy. -

Kirkon omaisuudesta on vielä mainittavat: muutamit katolij-
ajasta säilyneet pyhäin miesten kullatut luut, muutamit vanhat
alttaritaulut ja vanhanaikainen messupuku sekä jakariston feinä-
jä riippuva muotokuva, jonka alla on kirjoitus: Kiöskoheden Fl.

24 Argillander, f. $\frac{19}{2}$. 1673. + $\frac{28}{2}$. 1743. Job. 10: 8, 10, 12. -

(Käsi kirjoituksista, jotka kirkon arkistossa säilytetään, ansaitse-
vat mainitsemista Püspan ja Rovastin-käsäjain pöytäkirjat v.
1670-1804, luettelo kaikista Kuopion kirkkoherroista sekä "Luo-
pis förfamblings kyrkbok, köpt år 1669", sisältää^{va} luetteloita syn-
tyneistä, kuolleista ja vihityistä (propulerade), kaluinluetteloita y. m.,
kaikki tietysti ruotsinkielisiä. Wümemainitusja kirjasja on huo-
mattava se ~~kannattimen~~^{omituinen} feikka, että kaikilla vaimonpuolisilla mi-
millä on pääte -ta, -tä, esim. Kinnutas, Wäärätar, Heiskatar, jotka
vastaavat miehenpuolisten nimia: Kinnunen, Wääränen, Heiskanen j. m. e.

Afustustarinoita.

Muutamia tarinoita ensimmäisistä afukkaista.

Antikkala, Toivalan kylässä, sanotaan olevan ^{ensimmäis} afuttuja paikkoja tässä pitäjässä; vielä on nähtävänä entisen afustopaikan tulijia, se on ollut Hoffrenien afusto, joista yksi oli kirkkoherra ^{herra} täällä v. 1694-1718. —

Enonlahden kylässä afu ensimmäinen afukas, Koränen, Tiilikka-
niemellä. Tämä Koränen tapasi Lappeenrannalla ^{sillä} käydessänsä fiellä Tuomaffen jäärän pitäjältä (josta ^{hänkin} itse arvaten oli kotoisin) ja houkutteli häneenkin tänne; ^{tänne näet} ~~jos~~ vieläkin Tuomaffia afu. ^{erään} ja ^{erään} vanhan Tuomaffen ukon ^{on} ~~puheen~~ mukaan olisi nyt kasvava polvi seitsemästoista (!?). —

Räpälässä oli vanha talo, joka nyt on hävitetty, Mönkkölän mäellä; ^{on myös järvelä} Järvelä myös vanhimpia taloja, johon Koistinen afu afettui. Pou-
tala Jamas kylässä on vanha talo, josta sitten on levinnyt ihmisiä monelle haaraan. — Miettilän kylään sanotaan afukkaat tulleen Mietin faaresta Ruokolahdella. — Kehvos oli ensimmäinen afukas Kallinen, joka afu Pekolan mäellä; hänen vävynsä

oli Wäänänen. Wäänäsiä on nykyään paljo Kuopion pitäjässä. — Räimäs-
jä olivat ensimmäiset afukkaat Olli Pitkanen Pietilässä ja Lapvet-
läinen Atamissa, joka nyt on autio; Myllysaari, jossa fitten on pappikin (!) afunut, on myös vanhimpia paikkoja. Kajurilassa ovat ^{josta on sananparsi: "kun entiset ukot karjailivat, huusivat, ylänsä kasta Pekkalaan (virstasta)"} vanhimpia taloja Jyränköske ja Miettilä; Jyränköskella, afu ensin Kajurija, fitten Nuutilia. — Sukunimi Lappalainen muistuttaa Lappa-
laia; sanotaanpa vielä muutamia vuosia fitten eläneen mies, joka oli Lappalaista Jukiperää.

Thalaisten Juku kuuluu tulleen Thalanfaaresta Saimalla Ruokolahden pitäjässä afu Roikanfaaren, josta fitten ovat ^{**} hajonneet. Ensimmäisestä Thalaifesta on seuraava tarina. ^{Lappalaisista tietäjiltä} Kerran hän kävi Lapissa, arvaten neuvoa kysymässä jossakin asiassa — Lappalaisista tietäjistä vielä meidänkin aikana käydään vä-

^{*)} "kun entiset ukot karjailivat, huusivat Jyränköskestä Pekkalaan" (virst.)

^{**} (p.) Arvaten sama Toas Thalainen, josta S. Porthan kertoo, että vielä hänen aikanaan säilytettyä Kuopion kirkossa n. s. imisjoni eli kiinnitys-kirja, jossa Pastori Tuomas Sarkkan v. 1603 antoi Roikanfaaren ("in-sulan Köckerjari") mainitulle miehelle viljeltäväksi, "kosk' ei kukaan vielä suorittanut minkäänlaista veroa tuosta faaresta" josta Porthan (Verte)

listä Lapista jamaassa tarkoituksessa. Köyriin aaton illalla olisi mies mielellään suunut olevansa kotona. Lapinmies lupasikin ajaa häntä kotia, ^{minäkin} ~~niäkin~~ töyri (=teiri); mutta toinen Lapinmies oli vielä parempi ja lupasi viedä kuin ajatus, jos vaan saisi lehmän palkaksi. Tähän suostuikin Thalainen ja lähettämät ^{hänneksi} kaanot ~~hänneksi~~ putosi hattu päästä; mies olisi ottanut sen glos, mutta Lapinmies janoi jo olevan "kirkeko seitsemäs". Aamulla istui isäntä kotonansa perkiin päässä, kun talonväki nousi; mutta juokseur tuli navetasta, valitti, että paras lehmä on viety katon kautta.

Kiellä muutamia merkittäviä tapauksia ja feikkoja varhemista ajoista. * Pöytäkirjasta valittiin uusin taikunesta ja loihduista; niin sanotaan esim. v. 1678 että ^{mies} väsi ~~vaino~~ oli itse handannut väsi kuollutta lattansa rihensä taakse. V. 1693 kehoitettiin pa-

joättää juurimman ofan Kuopion pitäjää jilloin vielä olle on viljelemättä. Roikansaari ei olekaan enää oikeastaan mikään saari, vaikka toji vejiä on sen ympäri joka taholla.

* Pöytäkirja ja Rovasti-kirjain pöytäkirjoista sekä S. Porthanin väitöskirjasta.

piirtoa jaloisesti tutkimaan, mitä seurakuntalaisilla oli tapana Köyriin^{*}. Jo Pietari Fabriciusesta, joka oli kirkkoherra Kuopiossa v. 1649-66, ^{kerrotaan v. Porthan} ~~kerrotaan~~, että hän lukkarinsa Martti Lyytikäisen avulla kaatoi monta lehteä ^{ai} ~~puuta~~, joiden ^{juurelle} ~~puu~~ pakanat (gentiles) uhrasivat ("saira sua peragerunt"); ja jotka ^{paikat olivat tunnetut ni-} ~~paikat~~ sanottiin ~~ristin kannaksi~~ ("ristin sanda") mellä "ristinkanta".

26 Fabricius'en seuraajasta, Christian Larkmanista, joka kuoli v. 1669, sanotaan Rovasti-kirjassa v. 1670^{**}: "Koska kirkossa ei ollut rahaa ollenkaan, tunnusti ^k Kirkkoväki, kun Rovasti sitä tutkisteli, että ~~herra~~ Christiernin vainaja oli ottanut rahat kiostusta, kun tahtoi päästä haettavana olevaan kirkkohersapaikkaan".

* Tästä ja muista pakanuuden ajasta säilyneistä meroista tulemme enemmän julkimaan Tuusriemen seurakunnan kertomuksesta.

** Niihän piti Paltamon Rovasti Joh. Cajanus ^{v. 1790} (Katos Abso Tidningar N:o 17, 1791), n. 17.

fig.

Haarjokien muinaislöydöt Yliopiston ^{Historiinisessa} Kansatieteellisessä Mu-
seossa säilytetään: 1. Kivijäältä: tafatutta liuskamasta Turki-
harjun kylästä; ^{toinen samalla} ~~fanattainen~~ Maajälän kylästä sekä vielä kaksi
pienempää ^{Maajälän} ~~fanattista~~ kylästä. —

no.

2. Rauta-ajalta: Mustalahden uutisajatuksessa, juoli viistaa
etelään päin Haminanlahden kartanosta Haminanlahden kylästä
^{löydettiin} Kiviraunion alta ^{seuraavat pronssikalut} löydetty: valuttu pronssinen rannerengas, ym-
(kuu. 1)
pyöreä kupurasolki ^(kuu. 2) pronssista, puolikauan muotoinen, korvakkeel-
^{löydettiin} la varustettu ripustin, hiknanjakaja sekä omituinen folitus.⁴⁾
(kuu. 3) ^{työstä arvaattavasti}

1. 2/3.

2. 1/1.

3. 1/1.

Litmaniemeltä ja mualta on löydetty paljo "ukonpikiviä",
vaan niitä ei ole talteen pantu. —

Uudelta ajalta on Yliopiston Museossa: kisjannakkainen
kukkaro "lankkariksi" varten, Turkiharjun kylästä.

Mustalahden ruoska, talteen otettu liellä kaupunkia.

Nuuskarovi, Katurilan kylästä.

⁴⁾ J. P. Appelin, Suomalais-ugrilaisen Muinaistutkimuksen alkuta-
no. 353.

4. 1/1.

5. 2/4.

Kuv. 1-5. Ruopio, Haminanlahti.

^{pitäjä}
Tuusniemen seurakunta.

Kuopion seurakunnan itäpuolella on sen entinen kappeli Tuusniemi, jonka muut naapuripitäjät ovat: idässä Kaavi ~~pitäjä~~, etelässä Heinäveden ja Leppävirtain pitäjät sekä pohjoisessa Nilsian ~~pitäjä~~ (rajat olemme jo ennen kertoneet).

Paitti rajana olevia Uejä on mitä täällä, niinkuin muissakin ^{taaj} osissa kirkkoluokasta, runsaasti. Niistä mainittakoon, eteläpuolella: Rääpysjärvi ja Kivijärvi, josta jokee Kartanjalonjoki Suvasveteen, pohjoisesta tulee Kankaisenjoki Kankaisenjärvestä Hietajärveen, josta vieji pienten järvien ja jokien kautta laskeupi Tuuslahteen; niin myös tulee toinen joki Purojärvestä ja Susi-järvestä Juonjärveen. Tuusjärvestä laskee joki Püstaveteen ^{den} Koivunlahteen). Hiidenlahti Püstavedessä ja Lapinjärvi, josta jokee pieni joki Kaavinjärveen, muistuttavat muinaisia afukkaita.

Naa on ylipäänsään hyvin mäkiästä; paitti pohjoisosan kautta menevää harjannetta on pienempiä mäkiä melkein joka paikassa; niin on esimerkiksi Juurikkamäen kylässä aivan vieretysten monta

^{perustetut} mäkiä, joiden kukkuloilla talot ovat. Kulkuneuvot ovat huonolla kannalla. Ainoastaan se maantie, joka kirkolta vieji ^{onsin} pohjoiseen, ja sitten länteen päin ^{ja} joka juuri Kuopion rajalla yhtyy Kaavista tulevaan valtatiehen, on kunnossa. Toiset kartalla merkityt tiet ovat vasta alussa ja menevät afaksi toista puuntaakin kuin mitä kartalta näkyy.

Tuusniemi on vielä nuori seurakunta. Vasta v. 1781 se pääsi kappeliksi, kirkko rakennettun v. 1798 ja ensimmäinen varsinainen kappalainen ^{tuli vasta} ~~er tullut~~ ^{Kan Tuusniemi v. 1855} v. 1802. V. 1855 se määrätin kirkkoherran ^{pitäjäksi} ~~naaksi~~ ja siihen lisätin ^{ja} ~~muutamia~~ ^{muutamia} talot Püstaveden kylästä Kuopion pitäjältä sekä Kartanjalon kylä Leppävirtain pitäjältä. Ensimmäinen kirkkoherra astui virkaansa v. 1870 p. - Kirkko, on rakennettu v. 1869, ^{on} 5⁵ viistan päässä Kuopion kaupungista).

~~Muinaismuistosta ja taruja.~~ Paikkakunta sanotaan saaneen nimensä ^{hän} ~~erästä~~ sotamiehestä, nimeltä Ous; joka oli lähtenyt sotapalveluksesta pakoan ja asettunut afumaan siihen niemeen, johon kirkko sitten rakennettun, ja joka ^{miehen mukaan} sitä ~~sytä~~ ^{sytä} ~~sygystä~~ sanottin

Tuusniemekki. - Utse Tuusniemestä on se tarina, että eräs Niho Naakkonen on ennustanut ennen maailman loppua niemen katke-
avan paikki kapeasta kohdasta, josta nyt jo vesi on leikkannut
ifon kappaleen^{xx)}. Niemen kärjessä sanotaan olleen jonkunlaisia vat-
leja, joita nyttekin vielä jälkiä näkyy, vaan niissä kasvaa nyt

se. s. 46 korkeita kuusia ja hontkia.

Apurustarintoja.
Vanhimpia taloja sanotaan olevan vanhan Heiskasen talon
Kartanjalokylässä,^{*)} joka tarun mukaan olisi perustettu noin 300
v. sitten, siis kauan ennenkuin tänne saatiin oma kirkko.

Juurikkamäen kylässä on Järvellä vanhin talo; siellä on ennen
muinoin tapettu Wenäläisten kanki. - Samassa kylässä sanotaan
Paavo Holopaisen maalla rossikiiristä olevan "uhrin kautta" maan
han rossikiiristä vai joita sitä ei saada pois. -

Jäätsalon saareta Juovedessä ja Juoveden kylässä kehoitetaan
seuraava tarina: kerran siihen asettui asumaan joukko Ryysjiä,

^{*)} Tämä kylä on toinen, kuin Leppävirran Kartanjalokylä, jota myös
Kosulaksi sanotaan.

^{xx)} Utse "Niho-Naakkosen" ennustus suuresta kaupungista Tahmajärvellä Värdin
län ruukin ja Jänisjärven välisellä kankaalla. Suometar 1855, n. 29 (lisä.). Ni.
veistä veren vilkuttuksesta Kallaveden jäällä. Keinhoku. Sinika folkens kändis Sopp
och äppnann, s. 35. Niho-Naakkosen, Kallaveden paikka. Nuomi 1858, s. 119; IX, s. 177. Mälar

jotka olivat juureksi rajitukseksi maan asukkaille. Sittenpä
lähti pappi Keisarin tykö ja kysyi häneltä, kuinka monta on
kristillistä keisaria. Keisari kun tähän vastasi mainiten itsensa-
kin, sanoi pappi: "onko se sitten kristillistä sääkätä ihmisiä?" ja
kertoi noista Jäätsalossa olevista Ryysjiä. Sen johdosta Keisari
kutsui ~~ne pois~~ ^{heidät} ~~ja he~~ ^{mutta} (huusivat) lähtiesjansa, harmisjaan sitä
kun heidän täytyi jättää tuon hyvän ^{ka} paikan: "jää, Salo; jää, Salo";
josta saari sai nimensä.

Tuusniemen kylän asukkaat sanovat tulleensa Janannimijestä
paikasta Naaviosta. -

Ruuttulaa Tuusjärven kylässä ovat ^{tuusni} Ruutut ja Fosmanit tulleet
Rantafalmelta. Tämän kylän Hidenlahden taloon on tulleet asukkata
Parkkolasta Leppävirroilla.

Ohtaniemi on muistoista rikkahin kylä tässä seurakunnassa.
Ensimmäiset asukkaat sinä olivat Miettinen Mikkolasja ja
Molander Hietämäellä, Maiden talojen väli on pari virstaa; kum-
minkin suuttui Mikkolan isäntä, kun Molander vähää myöhemmin
#tarinaita Niho-Naakkoselta luetaan Oulun Väikkösanomissa 1858, n. 13.

afettui muka liaksi liikkele häntä, ja sanoi: "lietköt tulleet mun peltoseipäitäni hakkailemaan?" - Molanderien kotoposa on Nuolan pitäjä, josta kaksi veljää läksi ensin Jänisfaareen Suvasvedessä, sita taas joutui toinen Hietamäelle, toijesta tuli vouti, josta Voittilan talo Litmanien kylässä Kuopiossa on saanut nimensä. -

8. Mikkolassa kohtasi se tapaus, jonka myös Rovasti Mopaeus kertomuksessaan* jekä Sigfr. Poothan väitöskirjassaan kertoo ja josta karja juttelee näinä kersaan tekivät Wenäläiset, niinkuin heidän tapansa oli, ryöstöretken Savijalmen pitäjään. Sitä karkoitti heitä eräs kerjantti Juusti (Ejost?) ja ajoi heitä takaa Ohtaniemelle asti, jossa hän saavutti heitä ja poltti heidät kahdessa pirtissä, johonka Wenäläiset olivat paenneet. Kerrotaan, että muutamat Wenäläiset, kun valkea heidät püritti, ojersivat kätensä akkunasta, näyttäen ja luwatan rahakukkaron sille, joka tahtois pelastaa heitä, mutta Savijalmelaiset, kyllä julmasti, hakkasivat hirveillä kädet poikki, ottivat rahan ja jättivät ihmiset ^{palamaan.} kuolemaan. - Wenä-

* Katsa "Abö Tidningar" n:o 16. v. 1771, n. 16.

9. läisten ruumista tarun mukaan niitä olisi ollut kolmeen tuhanteen asti, joka kumminkin lienee liioiteltu) haudattiin jitten erään järven kaan, joka on lähellä Mikkolan taloa; ^{siellä näytetään} jossa myös on nähtävä noiden kaaden poltettujen pirttien paikat.* Tästä tapauksesta on löytynyt runs, jota ennen laulettuun lapsia nukuttaessa.

~~Mikkolassa on 6 vuotta takaperin sillan alta ^{löydetty} "kankkariksi" ja kiven kulmasa vaskisakaa; niinkään Matalossa.~~

4. Repomäellä pienemmän Tuusjärven itärannalla on ijo kallio, kuusi syltää pitkä, 5 syltää leveä, ^{ja syltää syli} yksi korkea; ennen on ollut neljä koloa, ^{siinä} yksi kussakin kulmasa, joista on päästy kallion alle. ^(Ei kukaan tiedä m) Mitä ihmisiä ^{enän} siinä lienee asunut, ei tiedä kukaan, mutta toista kymmentä

* Poothan, samoin kuin Mopaeuskin, sanoo tämän niin kutsutun "Miettilän sodan" tapahtuneen v. 1656 ja olleen Karjalaisten rümeifer hyökkäyksen "meidän puolellemme". Sillä ^{seppä, asia lienee} että eivät nuo siset voineet ollat varsinaisia Wenäläisiä, vaan että ne olivat Wenäjään kuuluvia Karjalaisia (yhessä muiden kansakuntien kanssa, lisää Poothan) se lienee selvä asia. - Mopaeus sanoo Kuopiolaisten eli Savijalmelaisten talonpoikain päällikköön vanhan kapraalin, nimeltä Paavo Lyytikäinen, joka ^{myös} olisi ollut läsnä mainiossa Lützerin tappeluissa.

vuotta sitten on rosvo siellä ollut piilossa jorkun aikaa, sitten kun rupesivat lampaat sinne meremään ja muutamat jäivätkin sinne, niin aukot mullattiin kiinni, jotta niistä tuskin enää pääsee ryömi- mällä sisään. Kallion alta löydettiin keuhkilla 1876, lampaan luita ja suden leukaluut. — Maasekan maalla on paikka, johon on haudattu 6 t. 7 matkustavaa, jotka täällä kuolivat nälkään. Sanotaan, että näitä ensin haudattiin järkekään navetan likelle, vaan kun lehmät sitä joutuivat levottomiksi ja rupesivat mörisemään, niin ^{ne} niitä muutettiin ^{muunaisjäännöksiksi e. ole paljo mainittavaa, ainakaan näiden aikaisista. Ohimastaan} etäämmälle.

se s. 42.

2.

— Säämä Ohtaniemen kylässä on useammissa paikoissa ollut "hüiden raunioita" (esim. Kämmerjärven rannalla, Penttämäellä, Lau- rajasen luona ja Pirttimäellä), vaan ne ovat kaikki jo hajotetut.

Räätätilän (nyk. Ukkolan) talossa asui ennen räätäli, jonka ja- notaan hakeneen juolaja Turusta asti suksilla.

1.

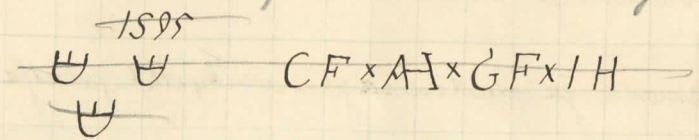
Siihen aikaan, kun ei ollut kirkkoa ^{eikä pappia} lähempänä kuin Säämingissä, oli myös tavallista, että näiltä feuduilta käytiin siellä asti toiset janoivat Mikkelissä, jopa Turussakin! ^{he} nimensä hakemassa; lapsia ^{suksilla} näet ei saatu viitityksi, ennenkuin omin voimin pääsivät pappia luokse

menemään. ^{ennen Räätätilä, jonka omistaja ennen aikaa, räätäli; sanotaan hakeneen juolaja suk- silla Turusta asti, varha,}

Ukkolassa, on myös hautausmaa, josta on löydetty luita, — minkä ai- kuinen lieneekin.

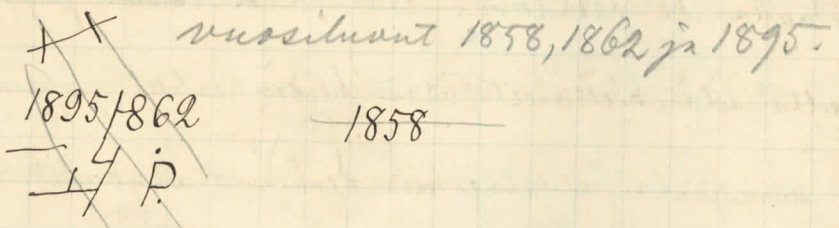
Kiukkonniemen kylässä Ohtaanfalmen rannalla on kallioon hakea tu Ruotun valtakunnan vaakuna: ^{kolme kruunua, vuosiluku 1595} ja muutamat kirjaimet, melkein

tähän tapaan: sekä alkukirjaimet: C T x A A x G F x I H.

3.

Niin kuin tiedetään kulki Ruotsin ja Venäjän raja Säämingissä (v. 1595) tehdyn rauhan mukaan tämän ^{salmer} kautta. Nattaisella rannalla Kaavin pi- täjästä sanotaan olleen venäläisen vaakunanakin ^{jan} niin ikään kallioon ha- kattuna. — Toisessa kalliossa samalla Kiukkonniemen rannalla on risti ja muutamia kummallisia piirroksia, melkein näin: joiden ohella

se s. 45

*) Samallaisen tarun kertoo Maisteri Fabritius Frosterus Ufalmestakin; Ufalmelaisten näet täytyi hakea nimensä Säämingistä asti (katso: Kuopion pitäjään ikä j.m.e., s. 4).

Käsikirjoituksesta ei ole muuta mainintaa.

*Obs. kirjain
käytös*

Kirkon arkistossa säilyneistä kirjoista anjainne mainitsemista: kap-
pale kuville varustetusta ruotsinkielisestä kirjasta: *Pringskjöld's Jesu*

Christi stäktregister, 2 bandet. - Myös on käsikirjoituksina Porvoon

Tuomiokapitulun kiertokirjeitä v. 1798-1830, kolmesja niteessä; -

Kirkon varhoita kaluista mainittakoon ^{neljä} ihan puusta tehtyää

kynttiläkruunua ja muutamia puita kynttiläjalakoja.

Taikauskat. ^{= tapoja} *Pattamon Rovasti Joh. Cajanus' en pitämistä*
rovastinkäräjästä kuuluu pöytäkirjassa ^{luetaan} *14. pykälässä*: "tässä pitäjäs-
sä*) suurin osa kansasta ei katso jynniksi pitää eji-ijensä van-
hoja taikauskoja, jotka ovat "Olewin lammat, Kekeri lammat,
Catoinan lahjat, Japanin maljat, Ukon vakat j.n.e. - Minä
kielsin sitä, mutta he vastasivat, että heidän entiset pappinsa
eivät ole heiltä sitä kieltäneet, vaan heidän entiset pappinsa ol-
leet heidän seuraajansa ("i gelag med dem"). - Nykyiset ihmiset
naurovat noita "eji-ijensä taikauskoja", vaan joku vanha eukko

*) Kuopion pitäjään kuului jilloin sekä Tuusniemi, että Nillia,
Maarinka ja Karttula. -

vielä muistaa, että hänen lapsuutensa aikana niitä käytettiin. Tämä
mõisten muistojen mukaan panemme tähän muutamia tietoja van-
hempi^{en} aikojaa käytetyistä menoista.

Mikkelin lampaat ^{ja syötiin} ^{keritettiin} Mikkelin päivänä tapettiin ^{keritettiin} lammas, joka oli syö-
tetty koko vuoden eikä keritty. Luut pantiin hautaan tikelle taloa
puun juurelle. tikelle taloa. -

Kekeri Kekeri eli Kõryyn aattona laitettiin fauna, lämmitettün
ja havoitettün, niinkuin vieraille ainakin, se oli intikoita eli haltijoita
varten. ^{Pitteen valmistettün} ~~Sen perasta~~ laitettiin hyvää ruokaa ja pantiin pirtin pöydälle,
ovi jätettiin auki ja talon väki meni itse faunaan. Kerrotaan jos-
kus tapahtuneen, että rovot käyttivät tällaista tilaisuutta syödäk-
sensä intikoille määrättyä ruokaa; toisen kerran taas ovat muu-
tamet fiat ^{intikkojen} ~~toimittaneet~~ ^{niiden} ~~tehtävä~~, luultavaksi talon vien-
iloksi, sillä se oli hyvä merkki, jos ruoka näkyi maistuneen. -

Joulunaattona leivottiin kapallisesta jauhosta leipä. Keväällä keun-
ruvettün kylvämään, keitettün kalaa sekä huttua, johon se leipä pan-
tiin.

Katrinan päivänä keitettiin se hauki, joka ensiksi keväällä jaettiin, sekä lampaan, lehmän ja sian lihaa, ja syötiin navetasja, jossa seuraava runo (luultavasti vaiminainen) lausuttiin:

*joorbelas
ni kiltte ruku.*
"Katrina, kipo kaponen, | Flyvä rouva ronkkafelkä, | Anna mulle
musta lehmä, | Tahi valkea vajikka, | Kelpoaisi kirjavotkin, | Flärkä-
lykky häiläytä. ---"

Kakkaramarkkinat ^{josta} joka lehmästä, ^{joka} keuhon keväällä poikki, tehtiin maidosta ja otrajauhasta rieskaa; näitä kakkaroita jaettiin juhanmääräisesti kirkolla köyhille, josta usein syntyi riitaa ja tappe-
luakin näiden kesken.

Tahvanalla vietin jouluoljet ulos. Pergit tulivat hevosien seljäsä tupaan, kysyen: "onko Tahvana kotona?" Vastattiin: "on", ja tarjottiin miehille viinaa ja hevosille ottaa.

Tunnetut Muinaisloydöt.

Yliopiston Museoja: joasenlukkan Maunulan talosta Ohtaniemen kylästä; tulukset Jamasta paikasta ja nuuskafarvi, myös Jamasta paikasta.

Mainittavien löytöjä ei ole tästä pitäjästä vielä saatu talleen. Yliopiston Historiallisessa museossa on tällä hetkellä ^{Talalla} joitakin myöhemmän aikuisia kaluja, kuten esim. joasenlukkan Maunulan talosta Ohtaniemen Maunulasta. — Ohtaniemen Mikkolassa löydettiin 6 vuotta sitten sillan alla "lankkariksi" ja kiven kelmassa vasiraken; niin ikään Alatalossa.

Karttulan seurakunta.

Karttulan rajapitäjät ovat: idässä Maaningan^{ka} seurakunta (raja kulkee pohjoisesta alkain, Päijjärvestä Haukijärven ja muitten pienien järvien halki) ja Kuopion entinen emäseurakunta (raja on ennen kes-
rottu); etelässä Leppävirtain pitäjä; lounaassa: Rautalammin^{pi} pitäjä, sekä luoteessa Pielaveden^{si} pitäjä (raja kulkee pienin Nitakan, jekä Petäjäjärven, Ristijärven y. m. poikki).

Järvistä ovat mainittavat: Tallusjärvi, johon Koskenjärvi, Liesjärvi, Saitajärvi y. m. itäpuolelta laskevat vetensä, ja josta joki viepi länteen Hirvijärveen; tästä kulkee vesi ofaksi etelään päin Ylä- ja Ala-Muurajen jekä Savikosken kautta Karttulanlahteen, ofaksi länteen päin Hirvijalmen kautta Ahvenisen jekään, joka Uittosalmen kautta on yhteydessä sen pohjoispuolella olevan Kallion jekään jekä Suovin ja Koivulahden kanssa. Ahveniselta laskee Harin-garkoski Rasvangan jekään, johon myös pohjoisesta Tervasalmen kautta tulee Ayskosken alapuolella olevan Koskenjelan vesi.

Kaakkoispuolelta laskevat Kivijärvi, Petäjäjärvi, iso ja pieni Laukkasenjärvi y. m. vetensä Kuttajärveen, josta Kuttakoski^{re} viepi Nirmasveteen.

Karttulan kirkko, ^{jonka rakentamisesta} josta kysymys nostettiin püspankäräjissä v. 1764, valmistui v. 1765. V. 1769 Karttula määrättiin eri kappeliksi ja v. 1862 se erotettiin Kuopiosta eri kirkkoherosakunnaksi.

Karttulan kylät ovat: Kuuttila, Koivujärvi, Utrianlahti, Kuivaniemi, Karttula, Sammakonkantaus (yksi ainoa talo), Hakulila, Riut-tala, Soirilähti, Kemppaanmäki, Humalanieniemi, Witataipale, Wälkeitaipale, Keihästäipale, Naaronmäki, Kuttajalo, Koskenpäivä-ranta, Punnonmäki, Salinmaa ja Airaksila.

Muinaisjäännöksiä. Lappalaisista tahi muista entisistä asukkaista ei ole muita jäännöksiä, kuin muutamet paikalliset nimet, muuttain: Punnonmäen kylässä pieni Lappajärvi, Kuivaniemen kylässä Lapinjärvi, pieni Lapinlahti Rasvangissa, talon nimi Lapinkalio jekä Lapinmäki ja sen kupeella oleva kivistä tehty "Lappalaisten kaivo", josta vieläkin saadaan vettä.

Sitä vastain mainitaan =

Uudemmalta ajalta. Uuempia paikkoja mainitaan, joissa sanotaan Hämäläisten aina kesän aikana käyneen kalastamassa, silloin kun ei vielä vakinaisia apukkaita täällä ollut. Semmoinen kalastuspaikka on ^{Talluksen kylässä} Liesjärven pohjoisrannalla Rakkineenjalmessa Marjolahden juusja. Siinä on vielä järven pohjassa katiskoita; ^{sama on} nii myös Korosjärvesjä on vaajoja pohjassa sekä Suokkuanjalmessa Hirvijärven pohjoisen lahden, Suokkuanlahden, juusja.

Kerrotaanpa, että (myöhemminä aikoina) kerrotaan muutamat miehet tästä jamasta Talluksen kylästä kävivät Turussa voita myymässä. Paluumatkallaan nämät tulivat muutamaa taloon Hämeen maassa, jossa tavan mukaan kysyttiin mistä vieraat ovat.

Olipa silloin tuossa myös hyvin vanha mies, ^{to} jonka tyttö soudatti kehdoissa. Kun tämä kuuli, mistä miehet olivat, käski hän tytön, joka soudatti, seisahuttamaan ja kysyi: "vieläkö jaadaan Koroksesta punamahoja siikojä?" Sitten hän taas käski tytön soudamaan. - Tus elähtänyt mies oli siis kaiketi nuoruudessaan ollut niitä, joiden katiskoista vielä on jäännöksiä Koroksen pohjassa

Mutta Hämäläiset käyttivät näitä seutuja hyväksensä silläkin lailla, että ^{tervua pöhtivät} he täällä harjoittivat tervunpöhtöä. Näiden varhujen aikojen tervahautoja on koko joukko pitkin järvien rantoja, ^{joissa} riisakiin. Niin on Toinlahden kylässä Lintulehden (Wirmasveden) rannalla mahdottoman juuri tervahauta. Varsinkin on niitä ^{ollut} Kuttajärven ympäristössä, esim. eteläpuolella Hankijalmessa ja niin ikään itärannalla; joissa Pohjoisjärven rannalla, Pitkän ja Neikään järvien välillä, Neikästaipaleen kylän rajalla; Wiljamäessä Toinlahden kylässä ja Toinlahden ruukin lähellä, kaikki nämät yhden virstan ^{alalla} ympäri, mutta ^{ne ovat} nyt hävitetyt. Pohjoisjärvi, Kuttajärvi ja Luodejärvi Purnomaen kylässä ovat saaneet nimensä siitä juunnasta, jossa ~~se~~ ovat niistä tervahautoista katsoen. - Vieli on tervahautoja taikka on niitä ollut seuraavissa paikoissa: Humalan niemellä Tallusjärven rannalla; Talluksen kylässä Setänrannan telon maalla Tallusjärven itärannalla; Likkajärven etelärannalla jamassa kylässä kaaksi; Haukijärven pohjoispuolella, Tallusjärven pohjoisrannalla Kiviniemen maalla ja Heimolan maalla Luventahden pohjassa ^{niin ikään kaaksi} Warttulan Hirvijärven itäpuolella Korvajärven kylässä, n. s. Nikinkankaalla

lienee suurin kaikista haudoista; se on kahdeksatta sylvää leveä,
poikkeipäin, ^{vallit} ympäri ovat sylvää leveät vallit, ^{ja} jotka toiselta puolella ⁿ ovat
kyyrää, toiselta taas puoleltoista sylvää korkeat maasta, joka täs-
sä on kattava. Terrahaudan viereisä on jivitettu ~~kuoppa~~, melkein
nelikulmainen, ^{kuoppa} toinen sivu 4 kyyrää, toinen 3; sen laidassa näkyvät
vään jälkiä terasta, joka ^{siinä} tässä on jällytetty. - Vielä Koivulahden
kylässä Poikalan talon maalla (Koivulahden rannalla) ~~on~~ ollut terrahau-
ta, josta kirves on löytetty, ^{mutta} ~~vaan~~ sitten hävitetty. - Nyskosken varrella
Koskilammien sekä ylä että alapuolella ^{on} löytynyt terrahautoja; toisen
seudulta on noin 100 v. sitten löytetty Preussin valtakunnan raha,
joka ^{sekin} myös on hävinnyt. - Nuuttilan kylään kuuluvassa, Rasvängissa
olevassa, Jakosaaresa *) on terrahauta, kuudetta sylvää leveä poikkeipuolin;
Hynnysenfaaresa sen lähellä on rannalla saunan kiuas, arvattavasti ka-
lastajain vanha asunto; siitä on noin 100 v. sitten löytetty ^{rautainen} kalavaras,
raudasta tehty, jossa on keloja paistettu. Jakosaaresa on myös terra-

haudan viereisä samallinen javella filattu kuoppa, kuin Nikinkankaalla
^{Myöskin} Lapinlahden pokjasessa on myös kaksi terrahautaa.

*) On saanut nimensä siitä, että jünä muka kalastajat lahnan mähniä
jakoiwat.

Siihen aikaan, kun täällä ei vielä ollut pappia eikä kirkkoa, vaan
tavallisesti käytiin Pieksämäen (?) kirkossa, silloin myös ruumiita hau-
dattiin mihirkeä vaan sattui, koska olisi ollut kovin vaivaloista viedä
~~ne~~ ^{niitä} kirkolle asti, ja pappi kävi ainoastaan muutaman kerran vuo-
desa näissä hautausmaissa ruumiita siunaamassa. ^{Näitä} entisiä hau-
Kalmistoja ^{taasmaita} on myös ^{varsinkin} Kuttajärvesä ja sen seuduilla. Kutta-
järvesä on ^{niitä} Kalmanfaaresa (Kuttafalon kylää) ja Lavisaaresa ^{hautausmaita} ~~jemmi-~~
sia hautausmaita. Vielä on ^{niitä} Karttulan lahden itärannalla Hinti-
kan maalla (Karttulan kylää n:o 16); Lehmifaaresa Lehmifalmesa Kart-
tulanlahden suussa ja Rastofaaresa (Kuivaniemen kylää); Kalmanfaaresa
(^{suulla} Humalaniemen kylässä Talluksen järvesä); Kuolionfaaresa Liesjärvesä
(Talluksen kylässä); Nikinkankaalla Suokkuvalahden (Kirvijärven) itäi-
sellä rannalla (Karttulan kylää) on ainakin kolme vajonnutta hautaa;
yhdestä niistä ^{löyettiin} ~~löyettiin~~ keuhalla 1876 n. s. "leppälapsi", s. o. kaksi ristin pan-
tua pientä puikkoo, johon punaisella langalla on künni sidottu vanha
vaskiraha. Kun näet "tieläjät" tahtovat parantaa jonkun vamma,
niin he pesivät sen, jolla on vamma, ja vievät ^{et} pesettä vanhaan hau-

taan, johon myös tuomoinen leppälapsi haudataan. - Utrianlahden kylässä Tulifalmeissa (Kallion ja Suovin välillä) on Heiskasen jaari, jossa myös on hautauspaikka; sitä on löydetty luita ja naulan päät.

4. Samassa kylässä Nykosken varrella Koskilammien itänurkassa on hautausmaa, vielä Jyrkänleivän niemessä (Jakopaaren kohdalla) Nuuttilan kylässä jekä äsken mainitus Hynnyn jaerossa. Hautain paikkoja näkee siitä, että maa on vajonnut, niistä löytää myös toijinaan hülviä ja kadonnutta ainetta.

5
s. s. 61.

Muita muinaisjäännoiksi, jakui arvaamattomalta ajalta. Muusais-
Karttulan kylässä
mäellä Muuraisjärven rannalla on kalliossa ikäänkuin ihmisen, lehmän

ja jäniksen jälkiä. - Pitkäjärven ja Keihäsjärven välillä Keihästaipaleen kylässä on ollut vanha uuninsija; sitä purettiin noin 50 vuotta sitten,

jolloin siitä löydettiin lapsen pääkallo; myös on siitä löydetty kivi-
jotka oli
ase, keskellä hakkaamalla tehty reikä, melkein tänäänmautoinen

Uttifalmeissa Mhorisen ja Kallion välillä on 2 ja 3 tuuman pak-
suja paaluja pohjassa rannasta rantaan. Salmen yli, joka on noin
kylä sanotaan ennen Tulisalmen
200 sylvä leveä, utetaan hevoksia; siitä sen nimi. - Tulijaerossa Su

Tulifalmeissa (Utrianlahden kylässä) Niemen talon maalla fanotaa inno-
ottein kylä. Samassa kylässä Raiskion ja Tifakkalan keskivarien
keskivälillä on Raiskion maalla (lanteen päin maantiestä) Tanskilais-

mäellä syvässä metsässä (vanha uuninsija). Varhoja tulifijoja on myös
löydetty Naparin jaerossa Lapinlahdessa ja Lapinmäellä (Kuivan niemessä)

Rasvan rannalla, 300 tai 400 sylvä. Tervafalmeista; Huuskolan ja
Tuomalan talojen maitten rajalla, (Nuuttilan kylää), on suosta löydetty
katiskota. - Linnajaerossa Nirmanfelän ja Rasvan välillä on

kolme vuotta sitten löydetty miekka. - Tässä myöskin mainittakoon että Muus-
s. s. 61. maalla Muuraisjärven rannalla Karttulan kylässä on kalliossa ikäänkuin
ihmisen, lehmän ja jäniksen jälkiä. Kerrotaan, ole
Karttulan Ensimmäiseksi afukkaaksi Karttulasja, mainitaan Kolomai-

nen, joka seitsemän pojan kanssa tuli Juvalta Punnonmäelle; tässä
hän, istuen kuusen latvassa Kuttakohon vuosella (Kuttajärven eteläpuo-

lella), jakoi koko paikkakunnan Kolomaisten ja värvysä Karttujen
kesken. Siinä kuusessa istuen hän myös nimitti järviä, kuin näet e-

taältä kuuli kuikan äänen, fanoi hän: "siellä on kuutta, kosk' on kuikka;"
se oli Kuttajärvi, Punnosta (joka on pieni järvi (Kuttajärvestä ja Kut-
takohon vuoreta etelästä), kuului vettä; "no, jos Kutta kuivaa, niin

kyll' on vettä Punnosessa", janoi Kolomainen, tahi toisen kertomuksen mukaan: "jos Kutta kuivaa, niin Punnonen pulpottaa". * Sama Kolomainen janotaan antaneen rengillensä vuosipalkaksi Koskivirran (Koskenpäivävirran kylän, Kuttajärvestä kaakkosessa). — Uu

Puskalan talo janotaan muuten olleen ensimmäisiä Punnomaen kylästä Airaksilan kylään on tullut Airaksinen Kuopiosta. — Karttulan kylästä ovat vanhimpia Savonlahden talo ja Karhulan juku.

8. Jotaherra Javinjalme antoi rengillensä Jotofelle Utrianlahden ja Koivulahden kylät. Jotofelle tuli vävyksi Huuskonen Rautalammita. — Kuuttulan vanhimmat paikat ovat Lahdentaka ja Huttula. Huttulasta kerrotaan seuraava tarina: kerran oli joiden aikana vihollisen päällikkö laittanut siihen koetterinsa. Yfanti (Röntynen) tuli siitä murheelliseksi, kun ^(tuotuherra) monta aikaa oli siellä; liukas kun oli koetti kumminkin mielitellä häntä, mutta jaloa hän tuumasi mutten kerssa, miten hän voisi saada tuon ikävän vieraan pois. Korran lähetti jotaherra pois sotamiehensä "rappoomaan", ja lähti itse metsästämaan. Silloin lähetti yfanti janan muille "kivekkäille", itse

hän tappoi herran koiran, jonka nimi oli Paitti, ja antoi jota herralle syödä, kun ^{tämä} ~~hän~~ tuli kotiin; mutta juuri kun heira oli syömässä, tuli yfanti sisään ja "rappoostorafi", että kivekkäitä tulee. Herran täytyi sitten lähteä pakoon ja jättää hopeapöytänsä, jolla oli syönyt, ja muita kaluita kaluja. Lähtefansä hän huusi "Paitti se, Paitti se!" mutta yfanti vastasi: "Mene pois, Paitti on ^{suolinen} ~~perfektisi~~". — Tämän yfannän tytär naitin sitten Ruuthulaan ja sai tuon hopeapöydänkin myötäjäisiksi; jonkun ajan perästä he veivät sen Turkuun myytäväksi; mutta hopeajepä, jolle sen tarjosivat, hätyytti heitä pois, uhkaten panettaa heitä kiinni, jos eivät jättäisi pöytää härelle ja lähtisi pois. Sen pituinen se. — Historiallisin muistoja

"Vanhan vihan" aikana kulki jotajankari Harinka Rasvasen jela, josta hän kohosi Muonisen jelaan Haringan kosken kautta; ^{kosken} jota hän vähän siivoeli ja jolle ^{sille} ~~hän~~ antoi nimensäkin. —

Lottokosken keskivarisja tapettiin Syysk. 14. p. 1808 varhain aamulla Wenäläinen upseeri, luutnantti Lapatinski, joka 30 alaan ja kahden jotamaanmittarin kanssa kävi Kuopiosta tiedusteluretkellä Karttulasja, ^{retkestä} ^{näet} Kun Ruotsalainen jotajoukko jai tietoa tästä, käskettiin Väntriksi

Gregori Tigerstedt, joka kuului auditoori Heintzius'en kokoumaan ja Savinjalmissa majailevaan vapaa-joukkoon, ryntä^amään tiedustelijain päälle. Tigerstedt lähtikin v^uidenkymmenen huonosti vaate^tun ja varustetun ~~n. s.~~ "virvujääkäriin" karsija sydänmaitten kautta Lottokoskelle, jossa tapasikin mainittua sotajoukkoa. ^{Uenäläiset} Sotaväki ammuttiin ofaksi, ofaksi vargittiin ja Lepatinski itse, joka noiden kahden maanmittarin karsija makasi tuvasja, pistettiin ulaneilta otetuilla pu^vkeilla kuoliaaksi.*) - Mitä karsija puhuu eräästä Bulatoffista, joka ^{siis} oli ollut viemäjä transporttia Pohjanmaalle, ja jonka jama Tigerstedt oli^{si} Karttulasja murhannut, on luultavasti erehdystä.

*) G. Montgomeryn, *Historia öfver Kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809* "Sednare" delen, s. 44. - Tapiosja v. 1867, 11 ja 13 numeroissa oli A. F. allekirjoittama kertomus Lepatinskiin kuolemasta, jonka kertomukseen hän jano^{si} tehneensä itse Tigerstedt'in ja Lottokosken talon väen antaman ^{kerromuksen} tietojen mukaan. Vt. myös *Helsingfors Tidning* 1840, n. 18, 19 sekä muista sotatoimista Savossa *Kapraali Luu: Oulun Viikko-Sanomia* 1858, n. 40, 41, 44, 48-52; 1859, n. 9, 10, 12.

Tunnetut muinaisloydöt. Helsingin Yliopiston kansatieteellisessä museossa säilytetään: rautajousi; kaksi jousen nuolta puusta; vielä viisi nuolta Purnonmäen kylästä; tafataltta, löydetty Talluksen kylästä; "leppälapsi", taikakalu, löydetty Nikinkankaalta Talluksen kylästä.

löydyksiä. Tunnettuja pakenneiden aikuisia löydyksiä tästä pitäjästä on kivinen tasataltta, löydetty

Talluksen kylän maalta. Se on tallulla yliopisto (doktori Gottlundin v. 1871 antaman tiedon mukaan otti hänen muinaiskalustollensa kaksi Karttulasja saatua kivi-asetta. Yliopiston museo.)

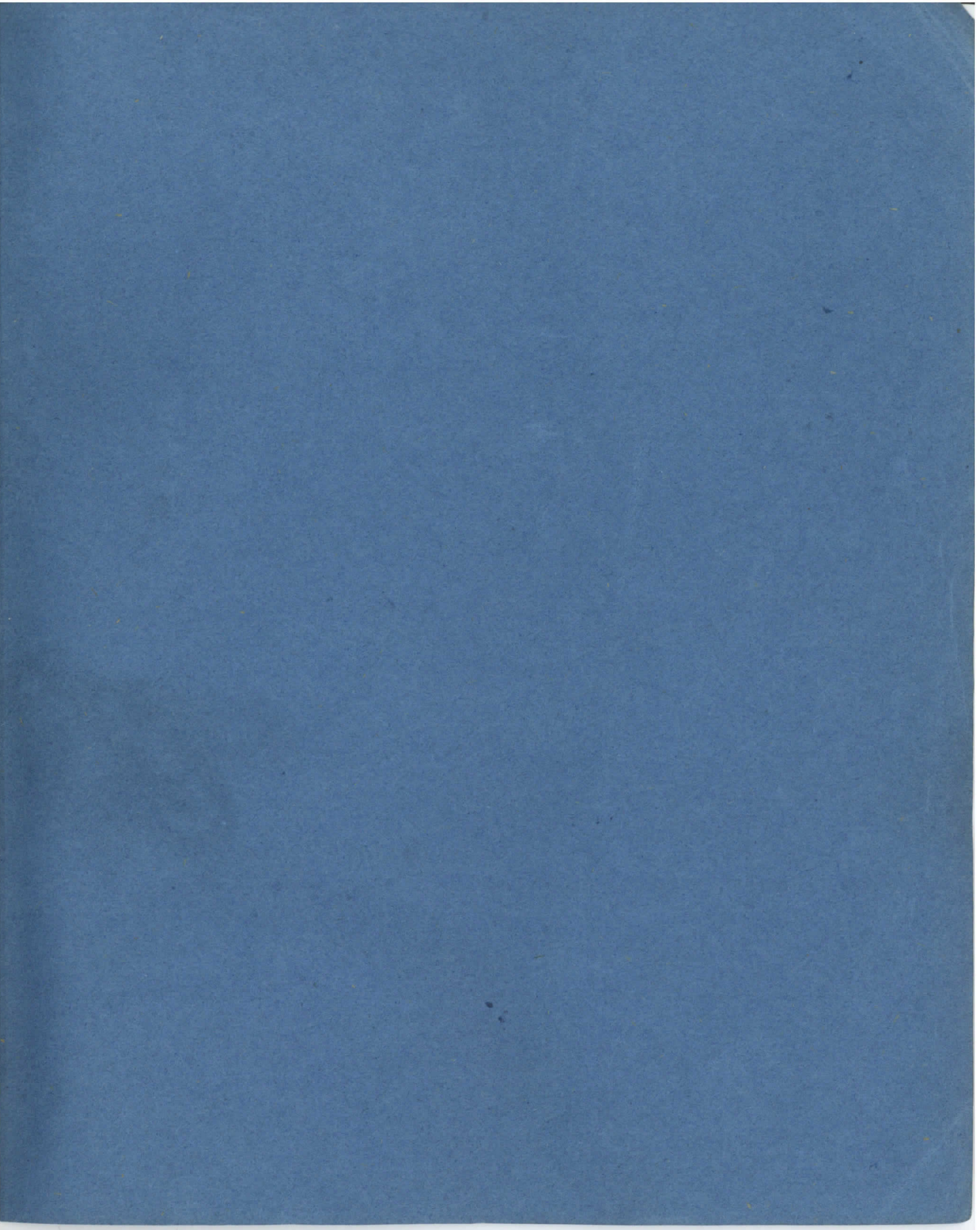
Historiallisessa museossa. ^{Yliopiston museo} Muita ~~sovelly~~ talle^{ttuja} kaluja tästä pitäjästä ovat: rautajousi sekä jousen muutamia jousenuolia.

[Faint, illegible handwriting in cursive script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

6

8

figg. s. 80, 86, 67, 88.

Obj. Fig. vantas från Petersburg till

19	Sid. 81: 2 figurer
27	4 82: 1 "
47 48.	4 88: 1 "
58	
~~68~~ 80	

Kuopion kihlakunnan
muinaisjäänneökset.

III.

Maaningan seurakunta.

Maaningan rajana on: idässä ja etelässä Kuopion ^{pitäjä} seurakunta, lounaassa Karttulan seurak., luoteessa Pielaveden seurak. (raja kulkee Pajujärvestä Parkajärveen, jota Walkeajärven, Ulapulkon järven ja Tuovilanlahden halki jeka pitkin Niannon kanavaa Onkiveteen), ja pohjoisessa Tifalmen pitäjä.

Järviä. Maaninganjärvi jakaa tämän seurakunnan kahteen osaan. Sen luoteisessa kulmassa on Tuovilanlaks, kaakkoisessa taas Kinnulanlaks; Maaninganjärvestä vieji Linnanjalmi y. m. piereen Ruokoveteen, josta taas Ruokovirta ja Mustavirta ifoon Ruokoveteen. Lapinjärviä on tässäkin ^{kolme} kappaletta (Ylä-, Keski- ja Ala-) ^{Lapinjärvi}

^{van} ^{lupaa} V. 1766. saivat Maaningan kyläläiset Halolanpeltoon rakentaa kirkkoa, joka valmistettunkin "jalofukuisen luotnantin Herran Kaarlo Tavastin toimesta", kuten J. Poothan ^{kirjasto} ^{kirjasto} V. 1767 saatiin oma pappi ja v. 1871.

^{erottua}
 päätettyä Maaninka eroitettavaksi Kuopios-
 ta eri kirkkoherrakunnaksi, joka erotta-
 minen ei kumminkaan vielä ole pantu toimeen.
 Nykyinen kirkko on rakennettu v. 1840.⁴

Kylät itäpuolella Maaningan järveä:
 Pöljä, Lamula, Käärmettala, Halola, Nian-
 to ja Jynkänniemi; Länsipuolella mainittua
 järveä: Haatala, Kurolantala, Keräjänjaari,
 Lapvetelä, Tavinfalvi. — Lamulan kylä
 on kovin arka hallaan, josta on tullut
 sananlasku: "ei katos halla Lamulasta,
 eikä koivuus Kuopiosta".

Muinaismuistoja.

Pakanuuden aikuisia muinaisjäännöksiä.

Metelinkalliolla Käärmettalahden kylässä
 Ruokoveden itäisellä rannalla on yhdellä
 rivillä ^{viisi} lapinrauniota, joista varsinkein yk-
 si on hyvin iso ja, sen keskellä kasvaa jo-
 tentkin korkeita koivuja, joita ei ole ympä-
 ristöjä. Tästä paikasta löydettiin jo seitse-

⁴ Alexander, "Herdaminne" ja Lomborgin "Matri-
 kel" vuodelta 1873. —

männellätöistä vuosijadalla⁴ juurellainon
 vyölukko hopeasta. —

Ruuskanlaan jaaresa Maaninganveden
 pohjoisosassa (Halolan kylässä), on harjulla
 4 kivirauniota, joista yksi on ihan hajot-
 tettu, toinen on ^{sylt korkealla ja viisi 5 syltää viittä} viiden sylen leveä lapinrauni-
 taten ja yhden sylen korkea, toiset ^{muut} 3½ syl-
 tää pitkät ja 3s. leveät, kaikki ympyräisiä.
 — Suurpään niemellä Kellonon talon maad-
 la (Käärmettalahden kylässä), on kiviraunio,
 1½ kyynärän korkeinen ja 10 kyynärää laji-
 mitaten. Halokosannan kalliolla on toinen,
 joka on 8 kyynärää lajimitaten ja 1½ kyyn-
 ärää korkea. —

Uudemman ajan muinaisjäännöksistä
 on merkittävin tuo jo ennen mainittu Ta-
 viniemi, jonka mukaan koko Kuopion ava-
 ra (pitäjä) ^{ra}muinoin nimittettiin. Nlemetti kivi-
 jurin talo, josta fitte Fincken ehdotuk-
 sesta tehtyn küninkaallinen kaarjankas-

Kylänsä: "Kuvainimistö" Maaningasta
 pitkästä: "Matrikel" Lapinrauni-
 8
 5.69
 "Kos meo an hundra år sedan" (Tunelo, Geograf.
 oita löytyy samalla kohdalla. ^{xxj} Paitti Ruuskansaarensa Lepoo Laitinen lapinrauni-
 veden ^{xxj} itäpuolella Pikapurun luona. # Laitisen kivi-
 kirjatukia & Muinaismuisto-Yhtiön arkistossa. Toim:n muist.

tano, sanotaan olleen Savolan talon maalla noin venäjän virstan päässä Taviniemen kärjestä, Kinnulanlahden ja pienen Ruokoveden välillä, Tavinsalmen kylässä, vaan se paikka on nyt peltona. Kuten jo on mainittu, antoi kuningatar Kristiina Taviniemen kartanon Kreivi Pietari Brahelle, mutta kuningas Kaarle XI^m toimesta se peruutettiin kruunulle. Kartanoon kuului I. Portharin mukaan hänen aikansa (v. 1775) 8 kruununtaloa, mutta jotka tekevät ^{galleen} ainoastaan 2 manttaalia. Vuodesta 1750 se kuului Majuuri Burghausen'ille ja oli vielä v. 1808 hänen hallussansa; siten se joutui kauppanies Mellin'ille Pulusja, joka myi sen talonpojille Husulle ja Karhuselle.

se s. 72.

4. Keskiajalla Linnanfaaren, Linnanfalmen reunalla, on tarun mukaan ennen aiottu linnaa rakentaa; siinä näkyy vieläkin ^{epämuuttainan} ~~viäläin~~ kaivettu kuoppa eli hauta, 4 sylvää pitkä ja 2 sylvää leveä, mutta ^{skivet} epäjärjellinen, jekä perustuksen pohja

5. Kivistä, jota on noin 40 kyynärdä pitkältä veteen asti ja sitten vielä 10 kyynärdä vedessä. Turvelin Kaantieteessä ^{sanotaan} mainitaan tätä linnan aiottua rakennusta, jota sanotaan ruvetty tekemään Ista Sture'n aikana, mutta ^{se} keskeytetty jilloin kun Savolaina perustettiin. Tässä mainittakoon myös eräs toinen muinaisjäännös, jonka ^{siestä} ~~siestä~~ Kullgubben i' ole mitään tietoa. ^{Labsilan (s. 5. 73)}

1. Kinnulan lahdessa Myhkeyrin faaresja ja sen pohjoisnäkijä on harjanteella 2 kiviraniota, joista toinen on noin 15 kyynärdä idästä länteen ja 11 etelästä pohjaan jekä 2 kyynärdä korkea, toinen 8½ ~~korkea~~ kyynärdä täpimitaten ja 1½ kyyn. korkea. ^{Linnavätkömmä} ~~shampyrakissa~~ ^{kuul} ~~edellis~~ ^{ruun}

— Herrat Lehtori Ruobark ja Gustaf Schmidt ovat tutkineet muutamia tässä Myhkeyrin faaresja ja Ruuskalankin faaresja olevista haudoista, ja löytäneet muutamista hiiliä, toisista ^{se s. 73} jista vaan mustunutta multaa.

11. Ruokovirralla tapettiin 1808 vuoden sodassa, johon aikan kun Landels majaili Toivalasja. Venäläiset näit lähettivät Ruopion

puolelta tänne (Heinäk. 23. p.) muutamia joutalukia (kuoppia) ja veneitä; jotka tekivät hyökkäyksen katteisiin Söderhjelmia vastaan, joka oli ennen jo ajettuun tähän ja nyt urhoollisesti vastusti Venäläisten hyökkäystä.

Tästä tappelusta kertoo nykyinen kanja seuraavaa: kanuunat vietiin veneillä ja lautojen päältä tänne ja asetettiin vallein päälle kahdelle niemelle, Urtamon ja Syvärin niemelle; Syvärin virtaan, viime mainitun nieman ja Wirran jaaren välillä, oli pylväitä pystytetty, jott eivät viholliset pääsisi läpi.

Väänälänrannan kylästä ottivat Venäläiset luotsiksi Ruuvallinen (?) eli Tröger nimisen miehen, mutta tämä pakeni Syvärillä.

Urtamon niemettä ampui Söderhjelm, mutta majuuri von Rysen, joka oli Syvärin niemellä, pakeni (?). Tapeltuansa menivät Venäläiset ensin Weräjän jaarelle, Korkeajaarella, virran päässä Ruokovirratta hautajivat muutamia kaatuneita toveriansa.

Samassa tappelussa haavoitettiin myös evästi Tavast, jonka uniformu vielä säilytetään Kalolan talossa.

Syvärin niemellä ja Wirran jaaresa löytyy vielä varustusvalleja, $1\frac{1}{2}$ kyyn. korkeisia; Syvärin niemellä on vallein päällä ajettu mökki; kyntömaasta on löydetty kahden koppekan raha vuodelta 1797 ja yhden äyriä raha v. 1731, joka venäläinen kirves. — Tavast mukaan olisi siltä ollut rakettu Wirran jaarella sekä Urtamon että Syvärin niemelle.

Itse Taviniemen kärjessä on laakeo, joka kulkee pitkin päin niementä; sen harjanteilla on: pohjoispuolella toista kymmentä tykkiä kuoppaa, eteläpuolella noin 30 sylen pituisen ja $1\frac{1}{2}$ kyyn. korkeinen turpeista tehty valli. — Taviniemen kohdalla, järven läntisellä rannalla, on kuoppia, joissa janoetaan jotavaki maanseen, 10 miestä kuskakin.

Ne ovat kahden sylen pituiset ja vähän kolmatta leveät, ovi veteen päin. Kuoppat on myös ollut ^{alka}kin varustetut ja jotavaki janoetaan

14. nissä majailleen kefästä Mikkelin asti.
 — Akkajaareja ^{en} Maaninganjärven Koro-
 holan talon kohdalla on sotamiehiä hau-
 dattu.

7. ^{Väimäläisten} Vanhoja ^{Lapvetelän kylässä} kirkkoautoja on Haukijärven
 itäpuolella Karttulan rajalla (Lapvetelän ky-
 lää) (Katso Karttulaa).
 sc. s. 67.

10. Uittiviirista, Husulan eli Mustanjaaren
 ja Maaninganjärven itärannan väliä, joka
 nyt on jokseenkin leveä, mutta matala, oli
 tarun mukaan noin 250 ^{vuotta} fittin niin kapea,
 että vaimot kiekalla antoivat tulta toi-
 silleen virran yli.
 sc. s. 69.

15. Maaningan kirkon kalustosta mainit-
 takoon: ^{vanha} vanha alttaritaulu; vanha nume-
 rotaulu, päällekirjoituksella: "31 Majus 1773. G.
 B.", numerot maalatut puunpalasille; kaksi
 vanhaa lippoa eli haavia, toinen tuohesta teh-
 ty ja kirjoituksilla koristettu, toinen nahasta ja
 pienellä kellolla varustettu, ^{kyökin on tallella} pitkä sauva, jonka
 toisessa päässä on kulkunen ja mesinkikisko;

16. ^{sillä} ja jolla on akkoja herätetty; kun eivät
 kulkusen kilinästä heränneet, niin juntio sauvalla
 kopsahti myskylä pois päästä.
 sc. s. 75

6. Lasfilan talon maalla Kurolanlahden
 kylässä on kiviä ^{seiniä} feimät, kahden kyynärän
 paksuiset ja 3 sylvän pituiset, nelikulmasia.
 Yhessä nurkassa on kiukaan jää. Muuta
 maassa kiveä on hakkaamalla pois haka-
 tut pienet palaset. Pohja on puolta kyy-
 nää ^{emmi} syvällä ^{maan pinta} maalla ja on ollut vielä sy-
 venmällä, koska maa on pehmeä; siinä niin
 kuin feimilläkin kasvaa lehtipuita. Mistä ajasta
 tämän huoneen perustus on, jota ei tiedetä.
 sc. s. 72.

2. Vielä mainittakoon Petäjämäellä Käärmet-
 lahden kylässä oleva n. j. pöytäkivi, joka
 on melkein samankainen kuin Toivalassa olo-
 va Jättiläispöytä. Se on 4 sylvän pituinen, 2 (le-
 veämmässä kohdassa) ja ² s. soakemmassa pääs-
 sä 1 sylvän ^{vinon} leveä ^{noin} joka kyynärän paksuinen.
 Leveämpi pää on koholla, noin 2 kyynärää
 maasta. Mitä se on syntynyt ja miksi käytetty,
 on tietämätöntä, mutta jo Rovasti Mopaeus,

Kun
 sanoo ennen mainittuja kertomuksissaan, pu-
 hua ^{u/} hiesaan ^{nykyisistä ja neljänneistä} onnetun kalliosta ja sen kivirauni-
 oista, ^{sanoo} paitii mitä ~~sana~~ myös muutamassa
 paikassa olevan juuria kiviä asetettuna
^{kivien neljänneksi} nelikulman ^{muotoon} tapaan rivittäin; ^{mutta nelikul-}
^{"nelion"} man itäisen rivin ^{keskipaikoilla} keskellä, lisää hän,
^{on suuri} "kohoa mahdoton kivi, joka on melkein
 istuimen näköinen". Sigfrid Poorthan, joka myös
 väitöskirjassaan puhuu tästä kivistä, ja vie-
 läpä määrää sen pituuttakin 21 ^{kyyrä} kyyräksi
 si sekä leveyttä 15 kyyräksi, sanoo tois-
 ten taas katsovan sen pöydän muotoiseksi,
 josta näkyy, et'ei hän itse ole mahtanut
 nähdä sitä julmaa kiveä, vaan koovalaulon
 mukaan josta kertoneen. Tästä on myös seu-
 rauksena, että mitat ovat jotenkin ^{ut} liioiteltut,
 jos ^{katsoen} ^{näköin} luultava on, tällä kivellä tarkoit-
 tetaan pöytäkiveä. ^{tuota} ^{J. Thurelénin} Ljungelöin Maantieteesjä
 ovat myös sanat mitat kerrotut, arvaten
 Poorthanin mukaan.

Niinäksi muutamia tarinoita vanhem-
 masta ajutuksesta j. n. e.

Lapvetelään sanotaa afukkaita talleen
Lapveden pitäjässä. —

Husjala saaren ensimmäinen afukas ^{oli} Petteri Hult,
Wenäjän saarella on ennen käynyt Wenäläisiä
 tervaa polttamassa; jitä ajasta on vielä
 3 hyviä ifoa hautaa jälellä. —

Nurolanlahden kylän ensimmäinen afukas
 oli Nuronen Säämingistä, joka afui Ruhimäessä.

Näärmetlahden kylässä ovat Aaatalanhar-
jun ja Aatolan talot ensimmäiset. Niistä kes-
 too tarina näin: Koivasaar-nurmesta, Savonlin-
nan tuolla puolella, tuli 312 vuotta sitten seitse-
 män veljistä Aaatalanharjulle, jossa jonkun
 aikaa sitten elivät yhdessä; mutta kerran, kun
 ei näkivät et'ei ollut kuin Saumaa pellolla,
 päättivät, et'ei enää käy yhdessä paikassa aju-
 minen, vaan "nyt jütää hajota". Yksi heistä
 meni sitten Husjalaan, toinen Tuovilanlakteen
Pielaveden pitäjässä, toiset jäivät vielä Aaatalan-
harjulle. Vähää jällestäpäni tuli myös Savon-
linnan paikoilta Aaatasten lankomies, Raa-
tikainen. Tämä ^{tämä ja yksi Aaatasta} kun yhden Aaatasten kansa

kävi metsästämässä Ruokovirsan paikoilla,
^{huomaa} he havaitsivat vireässä olevan paljon kaloja, ja
 rupelivat jertähdellä kalamiehiksi ja ajettiin
 näitä ^{myös} ^t ^{hin} jenduin kalamajansa. Raatikainen
 kun kerran tuli Haatajan luo, haaste-
 lenaan, kysyi Haatajelta tietäjäköhän sopi-
 vaa kaskaamaan paikkaa. Haatajanⁱ sano-
 nut tietävänsä, vaan kun R. oli mennyt
 pois, virkkoi hän vaimollensa: "olisinpä minä
 tietänyt talon paikan ~~tuolla~~ niemellä, vaan
 jinne teen itselleni talon". Raatikainen, joka
 oli pülosoja kotan takana, kuuli tuon ja
 lähti Untamon niemelle kaskaamaan hak-
 kaamaan. Haatajan kun tuli jinne, näki
 toisen jo kaskaⁿ hakanneen ja muutti
 Haatalan kylään Kupinniemielle). Raati-
 kaisen taloa sanottiin Atolaksi ja jinä on
 jo ajuttu yhdeksän polvea.

*) Kupinniemellä Haaningan rannalla, Haatajan Lai-
 tinen, on Murminniemellä ensiksi tuovisia
 ajuttu. Taimien muist.

^{ja keiteleen}
Pielaveden pitäjät.

Pielaveden rajana on: koillisessa Tifalmen piir-
 täjä, kaakkoisessa Karttulan ja Maaningan
seurakunnat, lounaassa ja lännessä Rautal-
lammin, Witajaaressen ja Pyhäjärven seurakun-
 nat sekä pohjoisessa Nuorveden seurakunta.

Suurin osa nykyisistä Pielaveden seura-
 kunnasta on alkuaan kuulunut Tifalmen
 pitäjään, nimittäin seuraavat kylät: Heinä-
 mäki, Joutseeniemi, Jylhäki, Kaajala, Kotar-
 niemi, Kuivariemi, Lammajalo, Lampaanjärvi,
 Lapvetelä (ainoastaan 2 numeroa), Leppämäki,
 Löytinjärvi, Löytinmäki, Leväniemi, Niemisjär-
 vi, Pihkamäki, Pajumäki, Rannankylä (eli
 Pielaveji), Pukara, Pytky, Sulkaava (myös Savon-
 sulkaavaksi sanottu, eroitukseksi toisesta Sul-
 kavajärveksi sanotusta kylästä), Taipale, Tom-
 nonmäki, Waaraslaks ja Wenetmäki.

^{v. 1683}
 Vuonna 1683, Helmik. 15 p., antoi Piipa Pie-
 tää Bång "Pielaveden Tifalmen seurakuntaan
 kuuluvalla feudulle" lupaa rakentaa kirkko
 *) Vrt. 1452-vuoden rajapöytästä "Hämeenpuolen" ja
 "Savonpuolen" välillä Pielavedellä. Suometar 1858, n. 46.

ja jonne sijoitettiin Tifalmen toinen kappalai-
 nen. Mutta vasta v. 1723 tahi 1724 valmistui
 kirkko, ja ^{siitä} ^{alkaen} tasta ajasta tuettiin Pielaveji Ti-
 falmen kappeliksi. V. 1811 määrättyä Pielaveji
 eri seurakunnaksi, johon myös otettiin muutamia
 a kyliä Rautalammin ja Kuopion seurakun-
 nista, nim. Kuopiosta: Kaatalan, Parkan, Tuu-
 vilanlahden, Warpaismaan kylät sekä yksi
 numero Nuorolanlahden kylästä; Rautalam-
 milta: Koivujärven, Laukkalan ja Saarelan
 kylät sekä ne kylät, joista jitten Keiteleen
 seurakunta tehtiin. V. 1871 eroitettiin näet
 Sulkaavajärven ("Hämeen Sulkaava"), Tosjavan-
 lahden, Wänikkalan, Nuonomanlahden, Ayräpään,
 Koutajärven, Kuhertajan, Leppäselän, Hamu-
 lan, Säviän ja Jylhän kylät eri ^{pitäjiksi} kirkko-
 seurakunnaksi, joka sai nimen "Keitele". Kirkko
 on jo rakennettu Ayräpään kylässä Nuono-

4) Kirkon asemasta sanotaan ritaa syntyneen,
 koska Pytkönen olisi tahtonut sen Rannan-
 kylään; Waastamoinen taas Jylhän puolelle; mutta
 se määrättyinkin Lammajalon puolelle rakennettavak-
 si, joten se tulikin jätensäkkin "kerkelle kylää".

maantahde rannalla, mutta lopullinen ero tulee tapahtumaan vasta kun ^{Pielaveden} nykyinen papisto on kuollut tahi toiseen paikkaan muuttanut.

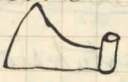
1. Pakanuuden aikaisia muinaisjäännöksiä.

Tuovilanlahden kylässä Yalan talon maalta on v. 1864 paikoilla löydetty Lappalaisten pulkka kolmen kyyrärän syvältä maasta. —

Tommonmäen kylässä ^{Mustomäellä} on 5 peuran-hautaa, kukin 2 syltää leveä ristina.

Joutsenniemen kylässä on Pielaveden ja sen itäpuolella olevan Naaraslahden välisessä salmissa Lapinjääri, jonka itäisellä rannalla kiutallaan jalmen puolisessa päässä on kaksi nelikulmaista huoneen sijaa, kukin jona kahden sylän pituinen toisessa kavaa pulta, toisessa on myöhemmin hiiltä pottetta; jiaa on uunin sija, 1/2 kyyr. leveä, yhtä pitkä ja kyyrärää korkea. Merkittävä on että tässä paikassa kavaa leppiä, joita ei ole muualla tässä jaaressa, vaan petäjiä. Rannempana on tulisija jäännöksiä ja niiden vieressä hauta, vaan

ei mitään jälkiä maanviljelyksestä.

Lapinjääressä on myös kourun juuren alla löydetty rautakirves, joka oli 1/2 koottelias pitkä ^{le-}veä, ^{1/2} koottelias ^{le-}pitkä ja melkein tämän muotoinen . — Saman on siitä

Niin myös on löydetty 1/2 ^{kyyr.}pitkä rautakanki, keskeltä 2 former paksuinen, päässä ohuempi; jina oli 8 reikiä ja niitä oli keskivälisellä pitemmällä. Sekä kirves että kanki ovat hävitetyt.

Sulkavanjärven kylässä Lappamäen talon maalta (Lappajärven rannalla) on löydetty kaksiteräinen kivikuokka pehmeästä kivistä, melkein samanmuotoinen, kuin # kuva 30 Tohtori J. R. Aspelinin väitöskirjassa: "Suomalais-Ugrilaisen Muinaistutkimuksen alkua".

Künikkälässä (Paavolan ja Pekkalan taloissa) ja Tuononlahdessa on vanhoja Lappalaisten kalastuspaikkoja. —

Kattilanjalmi Koivujärven ja Kallian välillä (Koivujärven kylässä) oli ennen hyvä

*) Pekkalan talon maalla Laukkalan kylässä näytetään myös vanhoja asuinpaikkoja, joihin on löytty lahman suomenkivi. Loukkalan talossa Tommonmäen kylässä on pengas, josta samaa ^{vanhaa} kalonemuksia. Styrinlahdessa, johon ja junaan Pilalan välillä oli ennen kalasaarista vanha kalastus-lahde.

9XX) V. 1804 löyettiin ^{talon} Suidenniemen kylässä vanhan
 maalla Waaraslahden kylässä vanhan
 leppä juurelta Kausialanlahden
 rannalla vaskirasio, joka sisälsi
 joukon suurempia hopearahoja,
 yhden kultarahon ja muutamia
 hopeakaluja. Tuosta tavallisesta
 perättömästä pelosta että löytö
 olisi kruunulle lunastuksesta tu-
 leva, pidettiin löytö salassa ja
 hopeat aikaa myöden joutuivat
 hopeaseppien sulatuspataihin,
 paitsi vanhanaikuinen hopealu-
 sikka, joka säilyi perintönä
 eräällä perheessä Pielavedellä,
 kunnes sen sikäläinen muinai-
 muistojen harrastaja R. Jack
 lunasti talleensa. Starveta arva-
 taan erään papin omaksi, joka
 ison vihan aikana ~~vaat~~ pakeni
 Etelä-Suomesta vaimonsa kanssa
 Pielavedelle ja asui Suidenni-
 men talossa, kunnes täytyi pö-
 kia pakoon sieltäkin. Luokassa,
 joka painaa $4\frac{1}{2}$ tuonia,
 luetaan ~~se~~ alkukirjaimet: C.
M. L. ja M. A. D. XVII:n vuosisadan
 kirjaimilla

- Hra Jackin tallessa on myöskin
 jatkava ^{venäläistä muotoa (kuu. 00)}
~~hata~~ tapparasi, joka monta mies-
 polvea oli säilynyt ~~XX~~ vesuri.
 Se lienee XVII:n vuosisadan ~~gita~~.
 na eräällä talossa, Pielavedellä.
 - Vrt. Varatuomari R. Jackin kirje
 eluinaiemuisto-yhtiön sihteerille
 Elokuun 17 p. ~~1875~~ 1875. Kirjettä seu-
 rasivat ~~hän julkaisut~~ pürto-
 kuvat.

lahnapsikka, mutta kerran kun kalan ruota tarttui lapsen kaulaan, niin Lappalainen kiersi veden, jotta ei enää jätä kaloja jaa m⁴ j⁵inkään).

Jatalammilla Lammasjalosja kuuluu tarun mukaan voivotuksia. Sen vieressä olevalla harjulla on kuoppia, joissa Jättiläiset ovat afuneet.

Uudemman ajan muinaisjäännöksiä.

Naaraslahden kylässä on 5 vuotta siten palolta löydetty 1½ kynn. pitkä, sapelin näköinen pajuretti, jonka tallettaa talon isäntä Matti Räijänen.

Joutsenniemen kylässä Taipaleen talon maalla on kaksi vanhaa torvakautaa.

Rokkalaisen maalla Jamsassa kylässä on löydetty "vanhan vihan" aikuiset suitsivaudat, hyvin isot ja raskaat, jotka säilytetään isäntä Jaakko Räijäsen luona Taipaleen talosja.

Laukkalassa on vihan aikana ollut pakolaisten asunto Kappesnuon mökin lähellä, lähellä Helemeenlammin taloa.

x) 4. Lappalaisia muinaisjäännöksiä tavataan, myöskin Kiukooniemen talon luona Suovilänlahden kylässä. Eteen talokin näkyy saaneen nimensä Lapinkiuksista, joista vielä tuntuu jäännöksiä eräällä talon pellolla. Pirttiniemellä, jossa nyt on torppa, he näkyvät paljon kalastaneen. Siellä vielä löytyy maantaneita lajia suurten kalain suomuksista ja järven pohjassa tavataan jäännöksiä katiskan taspaisista, paksumista hirsipuista upotetuista aitauksista. Vanhan asutuksen jälkiä tavataan myöskin Kiukooniemen talon ja Pirttiniemen torpan välillä: multavalli (kuv. 1), hautoja (kuv. 2 ja 4) sekä rauniojoka on noin 10 syltä pitkä x, kolmen levyä ja noin parin kyynärän kor-

tausmaa, josta on löydetty kaksi luurankoa.

Koirarbarjun talosja Herastuomari Räijäsen luona Joutsenniemen kylässä säilytetään ruotsalainen sapeli, jossa on vuosiluku 1777, ja joka on löydetty kivikolta metsässä.

Loukkulan talosja Tommonmaan kylässä on penges, josta on löydetty kalanjuonaksia.

Kikeasalmessa ja Tommasalmessa, entisessä, nyt kuivatussa Niemisjärvesjä (Niemisjärven kylää) on pohjassa paaluja eli katiskoita, joista muutamissa on kiveen jälkiä, toiset ovat vaan toiselta puolelta koverrettuja.

Koskenmäen talon maalla Laukkalan kylässä on vanha tulijaja ja sen vieressä kiveraunio, josta löydettiin hiiliä ja pükiviä, jota ei ole täällä muualla.

Taman talon maalla Kotamäen lähellä ollut pyöreä asunto kivistä, joka oli

2½ syltä leveä lapimitaton, 1½ kynn. korkea.

x) Laitisen mukaan myöskin Patalan perällä Pitkälän talon maalla Jamsassa kylässä Maaninkavien rannalla Niannonkosen eli Kappesnuon länsipuolella Kukkien pälmeessä on vanhoja apurakkoja löydetty lähinnä lahnankatiskoita, jotka kenties ovat lappalaisia.

suovuksia.

^{Widoin} tässä mainittakoon ^{suokalan} Järvenpään talon maalla Jamasja kylässä on kalliosta ikaänkuin ihmisen ja lampaan jätkeä, ^{3/4} tuuman syviä. Samallaisia ^{on} useampia Haippolan talon maalla.

^{työhempiä myöskin} Kalmanjaarista Jouvinjalmesja (jiron ja pienen Nitakan välillä) (Kuivaniemen kylässä) on ennen vanha kalastajifauna.

^{Kuivaniemen} Kalmanjaarista Jamasja kylässä on 3 luurankoa löydetty.

Sundholman jaarella lähellä Pielaveden kirkkoa (Lammassalon kylässä) on vanha hautausmaa.

Jäviäviran rannalla (Jäviän kylässä) on ollut vanha kalastuspaikka ja myös hautausmaa, jossa pappi kävi jonkun kerran vuodessa ruumista siunaamassa.

^{Hautausmaa on nykyin ollut Ruusensaaressa pohjoispuolella Salonsaarta Pielavedessä, Jousniemen kylässä; siinä on kaksi luurankoa.}

Linnan talon maalla (Taipaleen kylässä) on paljon jirja, josta vielä nytkin löytyy kuonaa jävikäijisjä haskoisja; siinä on myös jaarella muurattu uunipohja.

^{Linnan talon nimi on ennen Käyttälä.} Kemilänneimen ja Kuivaniemen välillä (Kuivaniemen kylässä) on Kemulan jaarella vanha

kalastuspaikka, josta 60 tahi 70 vuotta sitten löydettiin tuntemattomia vaskirahoja.

Jamasja kylässä on Pitkälahden talon maalla vanhoja tervehautoja, niin myös Paanalan maalla, sekä Hirviniemessä. ^{Samoin on kaksi vanhaa tervehautaa} Taipaleen talon maalla Jousniemen kylässä.

Kirkon oven lukossa on seuraava puutämälä tehty kirjoitus: "Jacob Gummerus. Kirkkoherra tehty on Tuovilanlahdella anno 1797. J. Silven. Bygmästar."

Kirkonkellossa on seuraava kirjoitus: "1784 valettu. Brogon hippakunnan pirpa Gabo. Fortelius, Denjalmen kirkkoherra mag. Johan Lagus ja kappalainen mag. Jacob Gummerus. kirkko värdi Sergeanti Sigfred Costian." ^{toisessa kellossa on:} "guten af Meyes i Storkholm 1738."

Kirkon katosta on ennen riippunut laiva, 5 koottelaa pitkä, joka nyt on särkynyt ja hyljätty. Muinaismuistoja tietämättömyyden ajoilta.

^{epäselvustarinoita.} Sulkavajärven kylän ensimmäiset asukkaat Lappalaiten jälkeen olivat Mikkofet, jotka tulivat Ruotsinmaalta. Jäntti, joka sittemmin tuli

11. Mikkoften teloon, artoi sille nimeriä (Jäntin talo).
 Pellolla näkyy vieläkin vanha tulifija, ja ihan
 Sulkavajärven rannalla toinen, joka sanotaan olleen Hamäläis-
 ten kalastajain apuntopaikkana.⁶

5. ~~Pikkalan talossa~~ Jamasen kylässä (Sulkava-
 järven läntisellä puolella) on kaksi tulifijaa,
 joista on löydetty kaksi kiivitattua, toisella ku-
 pera terä. Siinä talossa apu yhdeksännessä polves-
 se 884. ja Saastamoijia, Naajan puolelta tulleita.

9. Jamasen Pikkalan talossa on tarun mukaan
 aarre, josta kerrotaan seuraavaa, jina apu
 kerran kolme veljestä, joille heidän ifansä oli
 jättänyt melkoisen perinnön; kun sitten yksi
 heistä lähti pois, tahtoi hän ofarsa omaisuu-
 desta jiltä veljettä, joka oli ifantana, mutta tä-
 mä kielti valalla kärkeä, et ei ole mitään.
 Tätä syytä ei saa neljässä polvessa tikuttaa
 tätä aasetta, jina mikapä jilloin tapahtuu?
 "Kinkä panee filmät kipeäksi, minkä panee
 kieoksi, j.n.e. - Neljäs sukupolvi on nyt kas-
 vamaassa. —

se 884. 6. Lumijoen maalla Naatalan kylän maalla, kertoo Laitinen,
 on ollut ihan ensimmäinen asukas näillä seuduilla, jitten on tullut a.
 sukas Ränkälän kylään, josta taas muuttanut Korkealle.
 Siitä ehkä tuli ensimmäinen asukas Suovilanlahteen Pohjois-Noki-
 lan paikalle ja Vanhaan Naatalan kirkon maalla. Toinen muisti, Laitisen
 C.W. Niskasen maalla Suovilanlahdella on Perunkalmaja ja Arkkuuori.

Ensimmäinen afukas Wuonomanlahdessa oli Ha-
skulinen Ulojaaresa (Sammalisen talon kohdalla).
 Toinen afutta paikka oli Kuona, jossa on ollut
 rautaruukki, niinkuin nimestäkään kuuluu Wuono-
manlahden itäisellä rannalla. —

12. Kemilänniemellä (Siiviniemen ja Kuivaniemen vä-
 lillä, Kuivaniemen kylässä) on afut Kemiläinen.

— Taipaleen kylässä oli ensimmäinen afukas Rönk-
kälä Maunukse talossa. Liinan talo oli ennen
Reittula.

Päijäset ovat tulleet Päijälän pitäjältä Päi-
jälän taloon Joutsenniemen kylässä, jossa jilloin
 ei vielä ollut muita afukkaita kuin kahdessa
 paikassa, Kätkkilässä ja Kautiossa.

Ennen muinoin, kun ei vielä ollut maantietä
 Ouluun päin, vietin tavaroita Saarelan kohdal-
 ta Pyhäjärven rantaan, n. j. puoleilla. Purilait
 olivat kaksi puuta, joitten toinen pää oli hevo-
 seen kiinnitetty, toinen taas rippui maassa; näit-
 ten puiden välillä oli ^{kolme} 3 tankoa, joitten päällä
 kuorma makasi. 16 Leiviskää voita vietin
 # kertomuksesta mainittakoon vielä, että Mauna Hättilän
 saunan perässä Kirkkonniemellä on ollut iso pataja arvokkaana
 vohopuuna ja samoin Uhtelahden talon lähtösuuvaroo-
 nen ahjipöytä. Saunan pataja pataja pataja pataja pataja
 Känen Hedenhemellä vielä nykyään elää Käärmeitä. — Kullu Maajan lan lan

9² tavallisesti joka hevosella jelaaja. Pitäjämaän
kankaalla Pyhäjärvelle kuuluu vielä olevan
jälkiä tästä "puolastiestä".

se s. 85.

Tunnatut muinaislojdot

13 löytöjä. Yliopiston museossa säilytetään: kiwiajasta:
kalme tafataltta, löydettyä Niemisjärven kylästä; onfitalt-
ta ^{Niemisjärven kylästä} ja kalsi ^{ja kalsi} tafataltta oikokirves, Jous-
niemen kylästä; jamallainen, mutta katkennut, ja
masta kylästä.

se s. 81

fig. 4. 15 Uudelta ajalta: jiniiseksi maadattu rüimifauva;
kivijet valimet, joissa neuloja on valettu; toiset
valimet, jotakin koristusta varten, pikivesta,
edelliset löydetty Niemisjärven kylästä, jälkim-
mäiset Lammasselön kylästä.

se s. 80

Varatnomari R. Jark'illa Pielavedellä on
suuri kokous muinaiskaluja, niiden joukosta, oman
tiedon-antonsa mukaan, noin 140 kiviajasta.

Hän voipi myös antaa täydellisempiä tie-
toja Pielaveden pitäjän muinaisjäänneksiä,
kuin mitä tässä on voitu antaa.

Kartasja merkitsee ○ = kiviauniota,
○ = vanhoja terrahautoja,
+ = vanhoja hautausmaita,
△ = muita muinaisjäänneksiä.

△ 4 Toivala 114, Mamenarokki 12, 1884

△ pitäjänpitäjä 114, Ohteen-salmi 126

▽ Toivala 115, 1886

○